

209

ԱՆՔՆԵՐԻ

ԱՌԶԵՌՆ

ԲԺՇԿԱՐԱՆ

Կազմեց

Բժշկութ. ֆերպէր Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ.

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.

ԹԻՖԼԻՉ

Տպարան «ԷՊՕԽԱ» Մուղէյսկի պերեուլ. № 8
1914

61

58

08 APR 2013

20 JUL 2010

61
5-58
u

ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐԻ
ԵՌՁԵՐՆ
ԲԺՇԿԱՐԱՆ

1003
10127

Կազմեց ընդհանուր. ֆեդեր
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆՑ

ԹԻՖԼԻՑ
Տպարան «ԷՊՕԽԱ» Մուգրակի պեղումը. № 8
1914



Այս աշխատութիւնս

ԵՌԻՐՈՒՄ ԵՄ

ՄԱՐԴԱՍԷՐ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

ԲԺՂԱԿԵՄ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԱՐՏԵՄԵՐԻԶ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆՅԻՆ

ի նշան անսահման յարգանաց և
յաւէտ երախտագիտութեան:

Բժշկ. Ֆելդեր Ա. Եսայեան

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Հրատարակելով իմ այս բժշկարանը նպատակ եմ դրել օգնած լինել գաւաղական ու գիւղական այն ժողովրդին, որը հեռու ապրելով բժշկական կենտրոններից զուրկ է մնում բժշկական շուտափոյթ օգնութիւնից: Ի հարկէ այս փոքրիկ բժշկարանը միակ յոյս և ապաքէն չի կարող լինել և չի ժխտում ծանր դէպքերում բժշկին դիմելու անհրաժեշտութիւնը, սակայն առօրեայ փորձանքների միջոցին շատ մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէ, ազատելով ֆրասոված մարդուն յուսահատ դրութիւնից: Տգէտ ժողովրդի մէջ, մանաւանդ գիւղերում, դժբախտութիւնների միջոցին դիմում են ևս առաւել տգէտ խաբեբայ հէքիմների կամ ապիկար դալլաքների, որոնք փոխանակ յօնքը շինելու աչքն էլ են հանում և իրանց զրպանները լցնում: Զեռքի տակ ունենալով այս հանրամատչելի բժշկարանս ամեն մի զրազէտ մարդ կարող է մարդասէր ծառայութիւն մատուցանել իր շրջանում փորձանքների ժամանակ, հասցնելով խելացի և էական օգնութիւն ըստ բժշկարանիս ցուցման: Ի նկատի ունենալով, որ այս գրքոյկս կազմել եմ միջին

և ստորին դասակարգերի, դաւաճողական և գիւղական բնակիչների համար, հեռու եմ մնացել. թունդ գրական ոճից ու բժշկական-մասնագիտական տէրմիններից, ուստի գրել եմ շատ պարզ, անպաճոյճ լեզուով, տգէտ և կիսագրագէտ գիւղացուն հասկանալի ոճով: Աշխատել եմ ցոյց տալ ձեռքի տակ գտնվող հեշտ միջոցներ, որպէսզի փորձաքննների միջոցին երկար ժամանակ չը գործադրվի: Բժըշկարանս կազմել եմ մասամբ իմ բժշկական գործունէութիւնից հանած փորձերից և մեծ մասամբ ռուս յայտնի պրոֆէսօրների ու բժիշկների կազմած բժշկական-մասնագիտական գրվածքներից:

Դրանով չեմ ուզում ասել, որ սա բոլորովին անթերի կը լինի. բայց և այնպէս մեծ պատրաստականութեամբ կը լսեմ՝ ձեռնհաս բժիշկներ կարծիքները յետագայ հրատարակութիւնները աւելի ընդարձակ, անթերի և նպատակայարմար դարձնելու համար:

Որպէս առձեռն բժշկարան տպագրում եմ փորձիկ դիրքով, օրացոյցի՝ մեծութեամբ, որպէսզի հեշտ լինի ծոցի գրպանում պահել և փորձաքննների դէպքում իսկոյնեթ օգտվել: Բժշկ. ֆելդշեր Ա. ՆՍԱՅՆԱՆ:

ՕԳՏԱՎԱՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Նախ պէտք է ասել, որ ամեն փորձաքննութեամբնակ, լինի նա ծանր թէ թեթև, չը պէտքէ շփոթվել, անտեղի աղմուկ հանել և այս ու այն կողմ վազվզել գլխին զարկելով: Այլ անհրաժեշտ է սառնարիւնութիւն, որով աւելի շատ բան արած կը լինէք, քան թէ բարձրացրած հարա-հրոցով: Փորձաքննութեամբնակ շփոթութիւնը ոչ միայն ուշացնում է իսկական օգնութիւնը, այլ ֆինասում է օգնութեան գործին: Ուստի փորձաքննի միջոցին աշխատեցէք զսպել ձեզ, սառնասիրտ լինել և արագ օգնութիւն տալ փորձաքննի եկածին, առանց վախեցնելու նրան անտեղի վայուվայնասուռնով: Դեղերը, տալու ժամանակ ուշադիր եղէք, լաւ նայեցէք, որ ցանկացած դեղը վերցնէք և ոչ թէ մի ուրիշ թունաւոր դեղ:

Ամէն մի մարդ, ով ուզում է փոր-

ձանքների միջոցին և թէ առհասարակ տանը հիւանդութիւններ պատահած դէպքերում օգնութիւն հասցնել, պէտք է գիտենայ հետեւեալը:

1.

ԲԻՆՏԱՎԱՏ ԱՆՆԷԼ ԿԱՄ ՓԱԹԱԹԵԼ.
—Վէրքերը փաթաթելու համար սովորաբար գործ են ածվում դեղատներում ծախվող պատրաստի բինտերը. շտապօգնական դէպքում բինտը կարելի է տանը պատրաստել այսպէս.—մաքուր սպիտակ միտկալից կամ մարլից 1 վերջով լաշնութեամբ երկար շերտ կտրել ու փաթաթել վէրքը: Միշտ պէտք է նոր, մաքուր կտոր (բինտ) գործածել. իսկ եթէ հնարաւորութիւն չը կայ շարունակ նոր բինտ պատրաստել և երբ վէրքը վարակիչ թարախ չունի, կարելի է կեղտոտ բինտերը լաւ եփել, լուանալ, չորացնել ու նորից գործածել: Վէրքը փաթաթելիս

միշտ պէտք է մարմնի ծայրից դէպի բունը փաթաթել. օրինակ, թևի վէրքը փաթաթելու համար պէտք է շորի կամ բինտի ծայրը ձեռքի վարի մասում դնել և սկսել օղակաձև դէպի վեր, այսինքն դէպի ուսը, փաթաթել. ոտքի վէրքը փաթաթելիս պէտք է ներքևից վերև փաթաթել: Այս օրէնքը անհրաժեշտ է գիտենալ, հակառակ դէպքում արեան շրջանառութիւնը կարող է խանգարվել:

2.

ԲԱՆԿԱՆԵՐ.—(Չոր բանկաներ:) Վերցնել մաքուր փոքրիկ բաժակներ (պռունկները ամբողջ լինեն), 8—10 հատ. սկիպիտարում կամ սպիրտում թաթախած բամբակի. կտոր վառել, մարմնին մօտ բռնած բաժակի մէջը տանել և արագ դուրս հանելով, վայրկենապէս բաժակը պինդ կպցնել մարմնին: Այսպէս բոլոր բաժակները կը պ-

ցնել իրարից մօտ 1 վերշոկ հեռու: Թողնել այնքան ժամանակ, մինչև որ կպցրած տեղը կարմրի և դէպի ներս քաշվի բաժակի մէջ: Դեղատոներում ծախվում են բանկաներ:

3.

ԳԱՐԶԻԶՆԻԿ կամ ՄԱՆԱՆԵՆԻ ԿՕՄ-ՊՐԷՍ.— Մանանելը շաղախել, ջրալի խմոր շինել, քսել մի փոքրիկ շորի կտորի վրայ բարակ շերտով. ապա կպցնել հիւանդ տեղին, վրայից դնել մի ուրիշ կտոր քաթան և թողնել այնքան ժամանակ, մինչև որ կաշին կարմրի և ալրոցի նման տաքութիւն զգացվի (բաւական է 5—10 բոպէ): Դեղատոներում ծախվում է պատրաստի Ֆրանսիական գարչիչնիկ, որը սաստիկ զօրեղ է: Սա դնելու համար այսպէս վարվել.— քսած երեսը թրչել ջրով, կպցնել բարակ թուղթ և ապա դնել ցանկացած տեղին, բաւական է 3—5 բոպէ:

4.

ԿԼԻՍՏԻՐ.— Կլիստիրները լինում են մեծ մասամբ 3 խոսակ,—լուծողական, դեղային և մանդարար: Կլիստիրների համար գործ է ածվում ամենից շատ էսմարխի կրուժկան:

Ա. Զափահաս մարդուն լուծողական կլիստիր դնելու համար վերցնել 3 բաժակ ջուր սենեակի տաքութեան (18—20 աստիճան), մէջը մի քիչ սապոն փրփրեցնել, լցնել 2 հացի գդալ գէնակէրչակի իւղ կամ գլիցէրին և կամ թէ՛ 2 հատ ձուի դեղնուց. լաւ խառնել և ապա պառկելով ձախ կողքի վրայ հեղուկը ներս լցնել: Այնուհետև պէտք է աշխատել 5—10 բոպէ ջուրը փորի մէջ պահել, միւս կողքին շուռ դալ, որպէսզի աղիքներում գտնվող կեղտի պինդ մասերը հալվեն:

Բ. Դեղային կլիստիրներ նշանակում է բժիշկը, որը և մանրամասն բացա-

տրում է դեղի քանակութիւնը և ժամանակը: Սրսկելու ձևը նոյնն է:

Գ. Սննդաբար կլիստիր դրվում է, երբ հիւանդը չի կարողանում բերանից կերակուր ընդունել: Այդ նպատակով գործ է ածվում կաթ, ձուրի դեղնուց, մսաջուր, պրօվանսի իւղ և այլն:

5.

ԿՕՄՊՐԷՍ.—Սառը Դրվում է այն նպատակով, որպէսզի դրված տեղը սառչի, արիւնը յետ մղվի և տաքութիւնը իջնի, կարմրութիւնը և ցաւը անցնի: Սառը կօմպրէսը այսպէս է դրվում.—մի կտոր քաթան կամ երեսսրբիչ միքանի տակ ծալել, թրչել սառը ջրում, քամել այնքան, որ ջուրը չը կաթկաթէ, և դնել փնասված տեղի վրայ: Հէնց որ կօմպրէսը տաքանայ, անմիջապէս նորից թրչել սառը ջրում:

6.

ԿՕՄՊՐԷՍ ՏԱՔԱՑՆՈՂ.—Դրվում է

տաքութիւն առաջացնելու նպատակով, որպէսզի բորբոքումը պակասի, թարախակալութիւնը շուտ հասնի ու պատուի, գունատ մաշկի մասի մէջ արեան երակները լայնանան և արիւնը լցվի, բորբոքումից յետոյ մնացած դանազան ուռուցքներ հալվեն և այլն: Տաքացնող կօմպրէսը շինել այսպէս.— փափուկ քաթանը կամ երեսսրբիչը ծալել 4—6 տակ, թրչել սենեակի տաքութեան ջրում կամ թէ հէնց տաք ջրում, լաւ քամել, դնել ցանկացած տեղին և վրայից ծածկել կլէօնկայով (կօմպրէսի կլէօնկան ծախվում է դեղատներում) կամ թէ մոմած թղթով, սրա վրայից դնել չոր մահուդ կամ բամբակ և փաթաթել: Կօմպրէսը փոխել 3 ժամից յետոյ: Աւելի մեծ տաքութիւն ստանալու համար յիշած կօմպրէսի փոխարէն կարելի է անել հետեւեալը, — փոքրիկ տուրակի մէջ

լցնել տաքացրած աւաղ, մոխիր, աղ, թեփ և այլն, և դնել ցանկացած տեղն. կարելի է դնել շիշերով տաք ջուր:

7.

ՄՐՍԿՈՒՄՆ ԿԱՄ ԼՈՒԱՑՈՒՄՆ. —

Մարմնի անցքերը և խողովակները լուանալու համար կան զանազան տեսակ գործիքներ (սպրինցովկաներ): Տան շէջ ունենալ անհրաժեշտ է տղամարդի համար փոքրիկ սպրինցովկա բէզինի ծայրով (Спринцовка Тарновская), միզանցքի բորբոքման ժամանակ սրսկումներ անելու: Նախ քան սրսկելը անպայման հարկաւոր է սպրինցովկան քօլ ջրով կամ թէ կարբօլիան 50/0 լուծվածքով լաւ լուանալ: Դեղը սպրինցովկան լցնելուց յետոյ պէտք է դեղի հետ մտած օդը դուրս թողնել (բէզինի ծայրը վեր բարձրացնել և սղիչը սեղմել, մինչև որ օդը դուրս գայ և դեղը երեւայ.) սպրինցովկի

ծայրը դնել միզանցքին և դեղը հանդարտ ներս մղել: Սրսկումից առաջ պէտք է միզել: Կանանց համար պէտք է ունենալ էսմարիի կրուժկան: Սըրսկելու համար պէտք է դեղը լցնել, կրուժկան պատին կախել պառկած տեղից 1 1/2 արշին բարձրութեան վրայ և խողովակի ծայրը զգուշութեամբ բռնոցը տանել և լուանալ:

— 0 —

Տ Ն Ա Յ Ի Ն Գ Ե Ղ Ա Ր Ա Ն

Իւրաքանչիւր ընտանիքում անհրաժեշտ է ունենալ որոշ տեսակի դեղեր, որոնք գործ ենածվում փորձանքների միջոցին: Շուտափոյթ օգնութիւնը շատ մեծ նշանակութիւն ունի բժշկվելու համար: Երբեմն մի րոպէ ուշանալը մահվան պատճառ է դառնում: Ուրեմն հասկանալի է, թէ ինչքան կարևոր է տան մէջ, ձեռքի

տակ, ունենալ ամենագործածական և անփնաս դեղերը յանկարծակի հիւանդութիւնների դէպքերում շուտով օգնութիւն ստանալու համար: Բոլոր դեղերը և դեղային պարագաները պէտք է պահվեն փակ պահարանի մէջ, նախ՝ որպէսզի նրանք չը փոշոտվեն ու չը փշանան, երկրորդ՝ որպէսզի դեղերից չօգտվեն երեխաները խաղալիս, կամ մեծերը անգիտակցաբար և կամ թէ թունաւորվելու նպատակով: Իւրաքանչիւր դեղի անուանը պարզ գրված պիտի լինի իր սրուակի վրայ: Ներքին — խմելու դեղերը պէտք է պահարանի մէկ թարաքի վրայ դարսել, իսկ արտաքին գործածելու դեղերը միւս թարաքի վրայ և ոչ մի դէպքում նրանց իրար հետ չը խառնել:

—●—

ՏՆԱՅԻՆ ԴԵՂԸՐԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՑ ԴԵՂԸ

1.

ԱՆԳՂԻԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՂԱԿԱՆ ԱՂ.— (АНГЛИЙСКАЯ СОЛЬ) Մէկ հացի գդալ հալեցնել մէկ բաժակ սառը ջրում և խմել:

2.

ԱՐՃՃԱԶՈՒՐ.— (СВИНЦОВАЯ ВОДА): Կաթնագոյն հեղուկ. գործ է ածվում սառը կօմպրէսների և լուացումների համար: Գործածելու լուպէին սրուակը խառնել:

3.

ԲԷՐՏՕԼԷՏԵԱՆ ԱՂ.— (Бертолетова соль): Գործ է ածվում միմիայն արտաքուստ. մէկ թէյի գդալ հալեցնել մէջ բաժակ ջրում և զբաղով ողողել բերանը, կոկորդը (բկացաւի ժամանակ), փթած ատամները:



4.

ԲՐՕՄԻ ՆԱՏՐ (Бромистый натръ):
Սպիտակ փոշի է: Պահվում է մուգ գոյնի սրուակում: Գործ է ածվում ընկնևորութեան, անքնութեան, սըրտախառնութեան և այլ բազմաթիւ հիւանդութիւնների դէմ: Միանուագ ընդունվում է $1/2$ գրամ:

5.

ԲՕՐԱԿԱԹԹՈՒ.— (Ворная кислота):
Սպիտակ փայլուն բիւրեղեայ թեթև թեփուկներ, առանց հոտի: Ներքուստ չէ գործածվում: Անփնաս և շատ գործածական միջոց է ախտահանիչ լուացուցների, վէրքերը լուանալու, բերանը ողողելու, միզանքը սրսկելու և այլն նպատակների համար: Երկու թէյի գլալ բօրակաթթու հալեցնել մէկ բաժակ տաք ջրում և սառը դրութեամբ պահել:

6.

ԳԷՆԱԿԵՐՉԱԿԻ ԻԻՂ.— (Касторовое

масло): Թանձր, պարզ, անգոյն լուծողական իւղ է: Ընդունվում է 1—2 հացի գլալ (փոքրերին 2—3 թէյի գլալ): Գէնակէրչակի իւղը՝ քնքոյշ և անփնաս լուծողական է: չէ գրգռում աղիքները և լուծելիս սանջու չէ առաջացնում, ինչպէս միւս լուծողականները: Անդուր համը չըզգալու համար կարելի է ընդունել գարեջրով, կարմիր գինով, բուլիօնով կամ սուրճով: Դեղատներում ծախվում է Ժելատինի թաղանթի մէջ լցրած, պատրաստ, որը մի քիչ ջրով կուլ է տրվում, առանց զգալու վատ համը:

7.

ԳԼԻԾԵՐԻՆ.— (Глицеринъ): Շաքարաջրի նման թանձր, պարզ, անգոյն և անհոտ հեղուկ է: քաղցր համ ունի: Մեծ մասամբ գործ է ածվում արտաքին հիւանդութիւնների ժամանակ. ձեռքերի կաշւի ձեղքճեղքոցի դէմ,

նակ 1—2 հացի գդալ խառնում են 5 բաժակ ջրում՝ լուծողական կլիստերի համար:

8.

ԳՕՖՄԱՆԻ ԿԱԹԻԼՆԵՐ.—(Гофман-скія капли): Պարզ, անգոյն հեղուկ է. պահվում է պինդ ծածկած սրուակում: Գործ է ածվում 20-ական կաթիլ ընդհանուր թուլութեան, ուշագնացութեան, սրտախառնութեան ժամանակ:

9.

ԴԱՌԸ ՆՇԻ ԶՈՒՐ.—(Вода горькаго миндаля): Անգոյն, պարզ, դուրեկան հոտով, դառն համի հեղուկ է, պահվում է մուգ գոյնի սրուակում. գործ է ածվում 10—15 կաթիլ սրտի թրթրոցի, ջղային ցնցումների, սրտախառնութեան և այլն ցաւերի դէմ:

10.

ԵՐԿԱԹԱՊԱՏ ԲԱՄԲԱԿ.—(Желтене-

тая бата): Դեղնագոյն բամբակ է, փոքրիկ կտորներով դրվում է փոքրիկ արիւնհոսութեան ժամանակ, նաև քթի արիւնհոսութեան դէմ. արիւնը իսկոյն կանգնում է:

11.

ԻՕԴԻ ՀԵՂՈՒԿ, ԿԱՐՄԻՐ ԻՕԴ.—(Иодистая настойка): Մուգ-կարմրագոյն հեղուկ է. գործ է ածվում արտաքուստ զանազան ուռուցքների, կոշտերի վրայ քսելու. բէվմատիզմի և մրսած ժամանակ առաջացած ցաւերի դէմ, թոքերի ծակոցների և բորբոքման դէմ:

12.

ԻՕԴՕՖՕՐՄ.—(Иодоформъ): Դեղնագոյն փոշի է. ունի խիստ հոտ: Գործ է ածվում միմիայն վէրքեր բժշկելիս. նա պակասեցնում է թարախը և չորացնում է վէրքը: Կարելի է իօդօֆօրմի փոշին ցանել վէրքի վրայ կամ

Թէ իօդօֆօրմի մաղ պատրաստել քըսելու համար:

13.

ԽԻՆԻՆ ԿԱՄ ՔԻՆԱՔԻՆԱ.—(ХИНИНЪ): Սպիտակ բիւրեղեայ փոշի, սաստիկ դառն համ ունի. գործ է ածվում տաքութեան, դողի, մրսածութեան, և այլ ցաւերի ժամանակ 5-ական գրան:

14.

ՄԵԱՏՆԻ ԿԱԹԻԼՆԵՐ.—(МЯТЕНА КАПЛЯ): Կանաչ գոյնի, պարզ, հոտաւէտ հեղուկ է. շատ է գործածվում սովորական փորագաւի, սառնջուի, լուծողութեան ժամանակ 20-ական կաթիլ քիչ ջրով:

15.

ՄԵԽԱԿԻ ԻԻՂ.—(ГВОЗДИЧНОЕ МАСЛО): Թանձր, պարզ, մուգ գոյնի, դուրեկան հոտով հեղուկ է. Գործ է ածվում յատամնացաւի ժամանակ: Մի

փոքրիկ կտոր բամբակ թաթախել և դնել ցաւոյ ատամի մէջ:

16.

ՆԱՇԱՏԻՐԻ ՍՊԻՐՏ.—(Нашатырный спиртъ): Պարզ, անգոյն, սաստիկ սուր հոտով հեղուկ: Մեծ մասամբ գործ է ածվում ուշաթափութեան ժամանակ քթին դէմ տալու, որի թափանցիկ հոտը սթափեցնում, ուշքի է բերում: (Զգոյշ—աչքերի, քթի կամ բերանի մէջ չը թափել): Նաև քսվում է օձի և ուրիշ խայթող միջատների կծածի վրայ:

17.

ՇԻՐ.—(Васцы): Սպիտակ աղի նման փոշի. գործ է ածվում արիւն—հոսութիւնների, սուսուռնակի, կանանց սպիտակահոսութեան և այլ նման հիւանդութիւնների ժամանակ: (Երկու թէյի գդալ ծեծած շիբը 4 բաժակ ջրի մէջ հալեցնել):

18.

ՍԱԼԻԾԻԼԵԱՆ ՆԱՏՐ.—(Салициловый натр): Քնքոյշ, բիւրեղանման, սպիտակ, փայլուն պարաշօկ է: Ունի աղիւս—քաղցր համ: Գործ է ածվում բէվմատիզմի, տաքութեան և ջղային ցաւերի դէմ. ընդունել կարելի է միանգամից 8 գրան:

19.

ՍՕԴԱ.—(Сода): Սպիտակ փոշի, գործ է ածվում ստամոքսի, թոքերի, միզապարկի, բէվմատիզմի, չաղութեան և ուրիշ շատ հիւանդութիւնների ժամանակ: Կէս թէյի գդալ սօդա կէս բաժակ ջրով ընդունել:

20.

ՍԿԻՊԻՏԱՐ ԶՏԱԾ.—(Очищенное скипитарное масло): Պարզ, անգոյն հեղուկ է. ներքուստ գործ է ածվում որոշ հիւանդութիւնների դէմ 5—10 կաթիլ միմիայն բժիշկների խորհրդով:

Շատ գործ է ածվում արտաքուստ կաշւի հիւանդութիւնների, բէվմատիզմի, մրսելու և այլ ցաւերի ժամանակ:

21.

ՎԱԼԵՐԻԱՆԻ ԿԱԹԻԼՆԵՐ.—(Эфирно-валериановые капли): Շատ յաճախ գործածական կաթիլներ. պարզ մուգ դեղնագոյն հեղուկ. գործ է ածվում 15—20 կաթիլ սրտի թուլութեան, սրտի թրթրոցի, ընկհանուր թուլութեան, ուշագնացութեան, ջղայնութեան և այլ հիւանդութիւնների ժամանակ:

—o—

Բացի վերոյիշեալ դեղերից պէտք է ունենալ մարմնի և ջրի ջերմաչափներ, կօմպրէսի կլէօնկա կամ մոմած թուղթ, (вошенная бумага), սառուցի համար բէզինի տոպրակ, մաքուր բամբակ (гигиеническая вата), մարլի, բինտեր,

էսմաբխի կրուժկան իր բոլոր մասերով: Ճանկալի է ունենալ նաև դեղատան փոքրիկ կշեռք իր չափսերով: Գնելու ժամանակ կարելի է խնդրել դեղատանը, որ բացատրեն չափսերը. իւրաքանչիւր չափի վրայ գրված է գրանի կամ գրամի թիւը. հետևապէս դժվար չէ գործածել այդ կշեռքը:

22.

ՏԱՆՆԻՆ.—(ТАННИНЪ). Դեղնագոյն, թեթև փոշի է. գործ է ածվում ստամոքսի, աղիքների, թոքերի և երիկամունքների արիւնհոսութեան դէմ, փոքրիկ չափերով ($1/2$ — 3 գրան): Աւելի յաճախ արտաքին գործածութիւն ունի կամ միայնակ կամ թէ զանազան փոշիների հետ խառն, լուծված զրութեամբ, մոմերի մէջ և այլն:

23.

ՐՕՄԱՇԿԱ ԾԱՂԻԿ.—(Ромашка). Անգլաւ և շատ գործածական է փո-

րացաւի, սանջուի միջոցին, նաև որպէս քամի վնասող, ամսական կապված արիւնը քանդող միջոց. 1—2 թէյի գդալ չորացրած ծաղիկը եփել 2 բաժակ ջրում ինչպէս թէյ և խմել տաք տաք:

24.

ՑԻՆԿՕՎԻ ՄԱԶ.—(Цинковая мазь): Բսվում է փոքրիկ խոցերին և կաշւի հիւանդութիւնների ժամանակ:

25.

ՔՍԵՐՓՈՐՄ.—(Ксероформъ): Դեղին փոշի է. գործ է ածվում վէրքերը բժշկելու համար:

26.

ՖԷՆԱՑԵԻՆ.—(Фенацетинъ): Անգոյն, փայլուն, անհամ փոշի է: Գործ է ածվում տաքութեան և ջղային ցաւերի դէմ. միանգամից կարելի է ընդունել 5 գրան:

ՓՈՐԱՆԳՆԵՐ ԵՒ ՆՐԱՆՑ ՕԳ- ՆԵԼԸ

1.

ԱՄԽԱՀՈՏԻՑ ՈՒՇԱԹԱՓՈԻՄՆ.—
(Угарбты) կամ ածխահարվելը առաջ է գալիս, երբ արիւնը վարակվում է ածխաթթւի ոքսիտով (окис углерода): Ածխածինը գոյանում է մարմինների այրվելուց (օրինակ փայտի, ածուխի, նաւթի և այլն), մարդկանց ու կենդանիների շնչելուց, փթելուց, թթվելուց և գիշեր ժամանակ բոյսերից: Ածխածինը վատ և թունաւոր գազ է: Օդի մէջ՝ նա միշտ գտնւում է, սակայն շատ քիչ քանակութեամբ (հազիւ 1%): Երբ նա որևէ տեղում օդի մէջ շատանում է և հասնում $2-3\%$ -ի, այն ժամանակ թունաւորում է մարմինը: Երբ ձմեռը վառարանը ծածկում են դեռ փայտերը

լիովին չը վառված և կրակ չը դարձած, այն ժամանակ ածխածինը մեծ քանակութեամբ արտադրվելով տարածվում է օդի մէջ և մարդու շնչած օդի հետ մտնում է թոքերը, թափանցում արեան մէջ և այդպիսով թունաւորում մարմինը: Թեթև թունաւորման ժամանակ առաջանում են գլխացաւ, ականջներում դժդժոց, գլխապտոյտ, սրտախառնութիւն, փոխումն, երբեմն էլ փորլուծութիւն, սրտի թեթև բախումն: Աւելի խիստ թունաւորութեան դէպքում, այսինքն երբ ածխածինը մեծ քանակութեամբ և բաւական երկար ժամանակ մտել է արեան մէջ, վերոյիշեալ երևոյթներին միանում են սրտի ուժեղ բաբախումը, կրծքի մէջ ճնշումն, քնկոտութիւն և վերջապէս ուշաթափութիւն: Երեսի գոյնը թռչում է, սաստիկ գունատվում, շնչառութիւնը դանդաղում և թուլանում է.

աչքերի բիբերը լայնանում են, զարկերակը բուրբուկն թուլանում և համարեա անշոշափելի է դառնում: Եթէ այսպիսի դէպքում ածխահարվածին շուտով օգնութիւն չը հասցնել, կառաջանայ մահ: Օգնել պէտք է այսպէս.—ածխահարվածին դուրս տանել մաքուր և թարմ օդի մէջ. եթէ արդէն ուշաթափ է և անզգայ, իսկոյն պառկեցնել այնպէս, որ գլուխը մարմնից բարձր լինի դրված. երեսին ցրցամ տալ սառը ջուր. մի կտոր մահուդով, քացախով, արաղով, օդը կօլօնով և կամ հէնց դատարկ ձեռքերով տրորել ոտներն ու ձեռքերը, քունքերը. քթին դէմ տալ նաշատիրի սպիրտ, նոր տրորած խրէն կամ թոււղ քացախ: Շընչառութիւնը վերսկսելու համար ամենից առաջ հարկաւոր է շորերը բան դել, կուրծքը ազատ բաց անել: Երբէք չը պէտք է շփոթվել, գլուխ ծե-

ծել. այլ սառնասրտութեամբ և զգուշութեամբ պէտք է յիշված կանոններով վարվել, որից յետոյ մեծ մասամբ ուշաթափները զգաստանում են, ուշքի են գալիս: Եթէ արդէն զարկերակը սկսեց զարկել, շնչառութիւնը գործել, իսկոյն պէտք է 20 կամ 25 կաթիլ վալէրեանի կաթիլներից խմացնել քիչ ջրով: Եթէ ձեռքի տակ չը կան յիշեալ կաթիլները, կարելի է նաև Գօֆմանի կաթիլներից, կամ սև սուրճ, կարմիր գինի, մուգ թէյ, կօնեակ խմեցնել: Ուշքի գալուց յետոյ, երբ հիւանդը գանգատվի սրտախառնութեան վրայ, կարելի է մատով կատիկը խտրտել և փոխուսմն առաջ բերել, որը բաւական կը թեթեւացնէ նրան: Երբ ածխահարվածը լիովին ուշքի գայ, կարելի է նրան քնեցնել մաքուր օդով սննեակում:

Խնքնըստինքեան պարզ է՝ որ ած-

խահոտով վարակված սենեակի օդը պէտք է մաքրել անմիջապէս դռները ու պատուհանները բաց անելով:

Սրանից հետեւում է, որ մանաւանդ ձմեռը, երբ բոլոր դռներն ու պատուհանները սեղմ գոցված են, պէտք է զգոյշ լինել վառարանները անժամանակ փակելուց: Գիւղերում բաց օջախներով ու մանղախներով ածուխի կրակ են դնում սենեակում և շուրջը բոլորովն տաքանում, այսպիսի դէպքերում պէտք է շատ զգոյշ լինել, այսինքն կրակը դրսում լաւ չաղացնել, չը վառված ածուխը կամ փայտը հանել, յետոյ մանղալը տանել սենեակ: Դէպքեր են եղել, երբ մանղալի կրակից քնած ժամանակ թուռաւորվել են ամբողջ ընտանիքներ:

2.

ԱՄՍԱԿԱՆ ԱՐԻԻՆՀՈՍՈՒԹԵԱՆ
ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ.—Եթէ ամսական

արիւնը կապվել է յղիութիւնից, այսպիսի դէպքում ոչ մի դեղ կամ միջոց չը պէտք է գործածել: Եթէ արիւնը յաճախ կապվում է սակաւարիւնութիւնից, անհրաժեշտ է կազդուրիչ դեղեր ընդունել և սննդաբար կերակուրներ ուտել: Իսկ եթէ արիւնը կապվի մրսելուց, այսպէս վարվել.—15 րոպէս ոտքերը դնել տաք ջրի մէջ (լաւ կը լինի ջրին խառնել միջանի գդալ ծեծած աղ) և ծնկները տաք եօրդանով ծածկել: Այս բանը լաւ է անել գիշերը, քնելուց առաջ, որպէսզի անմիջապէս անկողին մտնել և աւելի չը մրսել: Կարելի է կպցնել գարշիչնիկներ փորի տակը և փաչաներին: Բուռոցը սրսկել տաք ջուր (30%) օրէնը 2 անգամ. ընդունել լուծողական ջուր Գունեադի Եանօս մէկ բաժակ կամ թէ անգլիական աղից (АНГЛИЙСКАЯ СОЛЬ) մէկ հացի գդալ մէկ բաժակ ջրում:

Փորը լուծելուց յետոյ կարելի է խմել
րոմաշկա ծաղկից տաք թէյ:

3.

ԱՄՍԱԿԱՆ ՍԱՍՏԻԿ ԱՐԻԻՆՀՈՍՈՒԹԻԻՆ.— Եթէ արիւնհոսութիւնը սոփորականից աւելի է տեւում և բաւական շատ արիւն կորչում, անմիջապէս պէտք է առաջն առնել, ապա թէ ոչ մարմինը կը մաշվի և սակաւարիւն կը դառնայ: Այսպիսի դէպքերում տնային միջոցներով օգնութիւն ստանալուց յետոյ լաւ կը լինի դիմել մասնագէտ բժշկի, որովհետև զաւակատան մէջ կարող են գոյացած լինել խոցեր, բորբոքում և կամ թէ զաւակատունը կարող է ծոված լինել: Անընդհատ և երկար արիւնհոսութիւնը կարող է առաջացնել թուլութիւն, գլխապտոյտ և ուշաթափութիւն: Մինչև բժշկի դիմելը հիւանդին պէտք է պառկեցնել, խմեցնել թթուաշ խմիչք:

ներ, (օրինակ լիմօնի ջուր), աղաջուր, Հիդրաստի կաթիլներից 20-կաթիլ օրէնը 3 անգամ (капли гидрата): Կարելի է բուռնոցը լուանալ էսմարխի կրուժկայից 3 բաժակ ջրով (15%), աւելացնելով 3 բաժակ օգն-
щенный древесный уксус-ից:

4.

ԱՄՍԱԿԱՆ ԴԺՈՒԱՐ ԱՐԻԻՆՀՈՍՈՒԹԻԻՆ.— Ցաւոտ արիւնհոսութիւն: Փորի ստորին մասին դնել տաք կօմպրէսներ կամ թէ տաք ջրով լի շիշեր: Լաւ կը լինի րոմաշկա ծաղիկից 3 թէյի գդալ եփել 4 բաժակ ջրում և գօլ դրութեամբ կլիստիր դնել: Կարելի է ընդունել նաև թեթև լուծողական, օրինակ մէկ հացի գդալ պէնակէրչակի իւղ (касторовое масло): Ցաւերը հանգստացնում են հետեւալ կաթիլները.— դառն նշի կաթիլներից և վալէրեանի կաթիլներից 15-ական ի-

րար խառնել քիչ ջրում և խմել:

5.

ԱՅՐՎԱԾՔ.—Երբ մարմնի վրայ ազդում է զօրեղ տաքութիւն, օրինակ կրակ, շիկացած առարկաներ, եռուն ջուր, տաք գոլորշի կամ այրող դեղեր, այն ժամանակ տաքացած մասը հիւժ՝վում է և այրվում: Այրվածքը առաջացնում է սոսկալի ցաւ ու տանջանք, ուստի և անհրաժեշտ է շուտով օգնութիւն հասցնել: Նախ պէտք է ասել, որ այրվածքները լինում են մի քանի տեսակ, աւելի ճիշտը մի քանի աստիճանի:

Առաջին աստիճանի այրվածք—երբ այրված մասը կարմրում և ուռչում է: Երկրորդ աստիճանի այրվածք, երբ այրված կաշւի վրայ առաջանում են բշտիկներ հեղուկով և արիւնով լցված. այս դէպքում կաշին աւելի է կարմրում և ուռչում. հիւանդը զգում է

սաստիկ ցաւեր: Երրորդ աստիճան—երբ սաստիկ տաքութիւնը այրել և հիւժել է կաշին, միսը և երբեմն էլ ոսկոռը: Այսպիսի դէպքերում առաջանում են խոր վէրքեր. այրված մարմնի ցաւերն ու տանջանքները անտանելի են: Եթէ այրված տարածութիւնը մեծ է, այն ժամանակ հիւանդի դրութիւնը ծանրանում և վտանգաւոր է դառնում: Այրվածքի դէպքում պէտք է օգնութիւն հասցնել հետեւեալ կերպով: Այրված կամ խաշված մասը շուրերից ազատել: Եթէ այրվածքը առաջին աստիճանի է, այսինքն երբ միայն կարմրութիւն է առաջացել և ցաւ, իսկոյն ցանել սօդա և փաթաթել: Կամ կարտսֆիլը կէս անել և կտրած կողմը դնել այրված տեղի վրայ ու կապել. և կամ թէ կտաւատի ձէթ ու կրաջուր հաւասար չափով իրար խառնել ու քսել այրվածքին (այս խառնուրդը

պատրանտ կարելի է իսկոյն վերցնել ղեղատնից. կոչվում է լատիններէն linimentum calcarae: Բացի դրանցից կարելի է քաթանը թրչել արճճաջրում (СВИНЦОВАЯ ВОДА) և դնել այրվածքին, շուտ շուտ փոփոխելով:

Երկրորդ աստիճանի այրվածքի ժամանակ, այսինքն երբ այրվածքը առաջացրել է սաստիկ կարմրութիւն, արիւնաջրախառն բշտիկներ, նախ պէտք է մաքուր քորոցով զգոյշ ծակոտել բշտիկները, միջի հեղուկը դուրս թողնել. միայն թէ կաշին երբէք չը պոկել. ապա ցանել սօդա կամ քսել գլիցէրին ու մաքուր բամբակ դնելով, փաթաթել. եթէ մինչև հետևեալ օրը ոչ մի ցաւ չզգացվի և թարախ չերևայ, այդ փաթաթածը կարելի է թողնել 3—4 օր. իսկ եթէ ցաւի և թարախ երևայ, այնուհետև պէտք է ամեն օր ЦИНИКОВАЯ МАЗЬ քսել ու փաթաթել:

Երրորդ աստիճանի այրվածքի դէպքում, այսինքն երբ ֆուսկել են կաշին, միսը, ոսկոռները և գոյացել խոր վերքեր, լաւ կը լինի նախ այրված մասը երկար միջոց գոլ ջրում պահել. Յետոյ վերքերի վրայ ցանել իօդօֆօրմ ու փաթաթել: Այնուհետև ամեն օր վերքերը պէտք է զգուշութեամբ լուանալ բօրակաթի լուծվածքով (մէկ բաժակ տաք ջրում հալեցնել 2 թէյի գդալ բօրակաթի ու սառեցնել) և վրան իօդօֆօրմ ցանելով բամբակ դնել ու փաթաթել: Եթէ իօդօֆօրմի հոտը դուր չէ գալիս, կարելի է քսէրօֆօրմ ցանել:

Եթէ ընդհանրապէս հիւանդը իրան վատ զգայ, ուժասպառ լինի, պէտք է խմացնել օրական երեք անգամ մէկ փոքրիկ բաժակ գինի կամ վալէրիանի կաթիլներից, օրական 3 անգամ 20-ական կաթիլ: Սաստիկ տաքութեան դէպքում տալ առաւօտ և երեկոյ 5.

աղան գրան՝ խինին (քինաքինա):

— 0 —

Անցուցք. — Տես ՎԻԺՄԻՄՆ:

6.

ԱՆՔՆՈՒԹԻՒՆ. — Առաջ է գալիս գանազան հիւանդութիւններէ: Ինչ էլ որ լինի պատճառը, պէտք է աշխատել մի կերպ օգնել, որովհետեւ անքնութիւնը մեծ տանջանքներ ու անհանգստութիւն է պատճառում: Պառկելուց առաջ չը պէտք է կերակուր ուտել (կերածը պէտք է լինի թեթեւ և դիւրամարս) ձու, մածուն և այլն, այն էլ պառկելուց 2—3 ժամ առաջ): Սենեակի օդը պիտի մաքրել պատուհանները բանալով. լաւ կը լինի $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ ժամ զրօսանք կատարել: Եթէ կայ յարմարութիւն, պառկելուց առաջ ընդունել գօլ վաննա (30 %), մէջը նստելով 10—15 րոպէ: Կամ թէ խմել հետեանալ՝ դեղը. — Բրօմի աղից 8 գրամ

լուծել մէկ բաժակ հիպօ սառը ջրի մէջ և ընդունել հացի գդալով օրական 3 անգամ:

7.

ԱԶՔԱՑԱԻ. — (Բորբոքում, կարմրութիւն, թարախահոսութիւն, արտասուք): Մէկ թէյի գդալ բօրակաթով հալեցնել մէկ բաժակ տաք ջրում, սառեցնել և սրանով օրական մի քանի անգամ լուանալ ցաւոտ աչքը: Կամ թէ մէկ հացի գդալ արճճաջուր լցնել մէկ բաժակ սառը մաքուր ջրի մէջ և սրանով աչքը լուանալ օրէնը մի քանի անգամ: Աւելի լաւ է վերջին հեղուկից սառը կօմպրէս դնել աչքին: Խուսափել թոզոտ տեղերից, ձիից և գօրեղ լոյսից:

8.

ԱՏԱՄՆԱՑԱԻ. — Եթէ ատամը փթել է և մէջը փոսիկ գոյացել, պէտք է մաքուր ատամնափորիչով փոսիկի մէջ

եղած կերակրի մնացորդները հանել, ապա բերանը ողողել, գօլ ջրով կամ բօրակաթովի գօլ լուծվածքով: Յետոյ մի փոքրիկ կտոր մաքուր բամբակ թաթախել մեխակի իւղի մէջ (ГВОЗ-ДВУХОЕ МАСЛО) և դնել փոսիկը: Լաւ կը լինի ցաւող ատամի տակ լնդերքին քսել կարմիր իօդ գլիցէրինի հետ խառնած: Տասը ըռպէ յետոյ բերանը ողողել: Դրսից ցաւող ատամի թշի վրայ կապել տաքացնող կօմպրէս (տես կօմպրէս խօսքը): Փոխել 3 ժամը մէկ անգամ: Վերջի վերջոյ անհրաժեշտ է դիմել ատամնաբուծի, որը ատամը կը մաքրէ և պլօմբ կը լցնէ, իսկ եթէ ատամը սաստիկ փթած և անպէտք է, կը հանէ:

9.

ԱՐԵՒԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ.—Երբ արեգակը երկար ժամանակ ներգործում է մարմնի վրայ, առաջացնում է հիւան-

դութիւն—արեահարութիւն: Արեւի գօրեղ ճառագայթները ազդեցութիւնից ուղեղի արեան երակները լայնանում են և լցվում մեծ քանակութեան արիւնով, որից կորչում է գիտակցութիւնը, մարդ վայր է ընկնում: Արեահարութեան, առաջին նշաններն են—սաստիկ ծարաւ, թուլութիւն, սրտի թրթռոց և արագ շնչառութիւն, գլխապտոյտ, ականջների զժզոց: Երեսի գոյնը դառնում է մուգ—կարմիր, կաշին չորանում և տաքանում է: Վերջի վերջոյ մարդ ուշքը կորցնում է և վայր ընկնում: Եթէ այսպիսի դրութեան մէջ օգնութիւն չը հասցնել, առաջ կը գան ցնցումներ, բերանում արնախառն փրփուր, շնչառութիւնը կանգ կառնի և ընկածը կարող է մահանալ: Օգնութիւնը.—արեահարվածին իսկոյն պէտք է տանել զով տեղ, շորերը հանել, պառկեցնել այն-

պէս, որ գլուխը բարձր լինի. սառը ջուր ցրցամ տալ երեսին և ամբողջ մարմինն. գլխին փաթաթել թաշկինակ, որի վրայ շարունակ սառը ջուր լցնել. եթէ ձեռքի տակ սառուց գտնվի, փշրել, լցնել տոպրակի կամ մի շորի մէջ և գլխին դնել: Ուղեներն ու ձեռքերը շփել չոր մահուդով կամ հէնց ձեռքերով. քթին դէմ տալ նաշատիրի սպիրտ կամ թարմ տրորած խրէն: 20 կաթիլ Հօֆմանի հեղուկից (ГОФМАНСКИЯ ЖИДЪ) քիչ ջրով լցնել բերանը: Ուշքի գալուց յետոյ եթէ հիւանդը խմել ցանկանայ, կարելի է տալ սառը ջուր մէջը լիմօնի հիւթ մղած:

10.

ԱՐԻԻՆՀՈՍՈՒԹԻՒՆ ԱԿԱՆՁԻՑ.—
Հանգիստ մնալ. մի կտոր մաքուր բամբակ աղաջրում կամ շաքարում թրջել ու զգուշութեամբ դնել ականջի անցքը. կարելի է վերեւից սառուց դնել: Ոչ մի

դէպքում չը պէտք է ականջ խառնել զանազան իրերով, կամ թէ պատահական կաթիլներ կաթեցնել, անհրաժեշտ է մասնագէտ բժշկի դիմել:

—o—

Արիւնհոսութիւն ամսական սաստիկ —տես ԱՄՍԱԿԱՆ ՍԱՍՏԻԿ ԱՐԻՒՆՀՈՍՈՒԹԻՒՆ:

—o—

Արիւնհոսութիւն ամսական դժուար —տես ԱՄՍԱԿԱՆ ԴԺՈՒԱՐ ԱՐԻՒՆՀՈՍՈՒԹԻՒՆ:

—o—

Արիւնհոսութեան բացակայութիւնը. —տես ԱՄՍԱԿԱՆ ԱՐԻՒՆՀՈՍՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ:

11.

ԱՐԻՒՆՀՈՍՈՒԹԻՒՆ ԹՈՔԵՐԻՑ — (Արիւն թքելը), Թքի մէջ արիւն երեւալուն պէս իրկոյն և եթ պէտք է հանգիստ պառկել և բոլորովին չը

խօսել: Կրժքի վրայ, որտեղ ցաւ կամ ծակոց է զգացվում, սառուց դնել: Բոլորովին չը պէտք է ուտել և խմել տաք բաներ, այլ ամեն ինչ սառը պէտք է լինի: Եթէ արիւնհոսութիւնը չը դադարի և աւելի շատանայ, կուտալ սառուցի փոքրիկ կտորներ, ուտել մարօժնի (պաղպաղակ): Մէկ հացի գդալ աղ հալեցնել կէս բաժակ ջրում և խմել: Հիդրաստի կաթիլներից (капли гидроаста) ընդունել օրական 4 անգամ 15-ական կաթիլ: Առհասարակ թոքերի արիւնհոսութիւնը վտանգաւոր է և նշան է թոքախտի, որը կարող է սրընթաց բնաւորութիւն ստանալ. ուստի լաւ կը լինի բժշկի դիմել:

12.

ԱՐԻԻՆԶՈՍՈՒԹԻԻՆ ՄԱՅԱՍԻԼԻԾ.

— Անմիջապէս պառկել անկողնում, հանգիստ մնալ: Արճճաջրում (свинцо-

важ вода) թրչած քաթան դնել յետանցքին և շուտ շուտ փոխել: Կամ մի բաժակ սառը ջրում հալեցնել կէս թէյի գդալ աղ, շիբ կամ տաննին և սրսկել յետանցքը: Արգելվում է խմել գինի (մանաւանդ կարմիր), կծու, թթու և կոշտ կերակուր: Ուտել պէտք է թերխաշ ձու, կաթ, մսաջուր, մածուն և հաւի յօրվա: Եթէ փորը կապ է, իսկոյն լուծողական խմել կամ թէ կլիստիր դնել: Սովորական փորակապութիւն ունեցողներին շատ օգտակար է առաւօտները անօթի փորին մի բաժակ հում սառը ջուր խմել, կամ թէ ամեն օր կլիստիր դնել 2 բաժակ սապնաջրով (սենեակի տաքութեան):

13.

ԱՐԻԻՆԶՈՍՈՒԹԻԻՆ ՍՏԱՄՈՔՍԻԾ

ԵՒ ԱՂԻՔՆԵՐԻԾ.— Անմիջապէս անկողնում պառկել մէջքի վրայ, չը շարժվել և փորին սառուց դնել: Ոչինչ

չի կարելի ուտել, բացի սառը կաթից, այն էլ արիւնը կանգնելուց յետոյ, կոււմ—կոււմ: Յետոյ ընդունել բիւսմուտ (ВУСМУТ) (դանակի ծայրով վերցնել մի քիչ և ջրով խմել 3 ժամը մէկ անգամ): Կամ թէ գրպանի դանակի փոքրիկ ծայրով վերցնել ծեծած շիւր (շատ չը վերցնել), չորս սրա չափ ծեծած շաքար, խառնել և ջրով խմել: (1 գրան շիւր—4 գրան շաքար):

14.

ԱՐԻԻՆՀՈՍՈՒԹԻԻՆ ՎԵՐՔԵՐԻԾ ՈՒ
ՀԱՆԳՐԹՎԱԾՔՆԵՐԻԾ.— Առհասարակ
ամեն տեսակ արիւնհոսութեան ժամանակ
պէտք է աշխատել շոտով կանգնեցնել
արիւնը, որպէսզի սակաւարիւնութիւն
կամ արիւնաքամութիւն չառաջանայ: Եթէ վերքից կամ կըտրվածքից
արիւնը ուժեղ հոսանքով դուրս է
հոսում, պէտք է մաքուր մատով
վերքը սեղմել: Ապա մի կտոր

մաքուր բամբակ աղի, շրի կամ սկիւպիտարի մէջ թրչած դնել վերքին և
պինդ կապել: Վերքը լուանալու համար
գործածել բօրակաթթու կամ աղաջուր:
Ճանգրթվածքներից արիւնը կանգնեցնելու
համար լուանալ և վրան դնել
երկաթապատ բամբակ (ЖЕЛЕЗ-
ВУСТАЯ ВАТА) ու փաթաթել: Եթէ արիւնհոսութիւնը
երկար է տևել և մարդ ուժասպառ է,
իսկոյն խմացնել մեծ քանակութեամբ
ջուր, կաթ և այլ հեղուկներ:

15.

ԱՐԻԻՆՀՈՍՈՒԹԻԻՆ ՔԹԻԾ.— Նախ
և առաջ անհրաժեշտ է հանգստութիւն,
չը քայլել: Փոքրիկ արիւնհոսութիւնը
կանգնեցնելու համար պէտք է գլուխը
բարձր պահել, մի կտոր մաքուր բամբակ
ոլորել, աղաջրում կամ շրաջրում
թրչել և քթածակը դնել (որ կողմից
որ արիւնը գալիս է): Կամ թէ քիչ

շիբ հալեցնել սառը ջրում և քիթը քաշել. կարելի է նաև աղաջրով ողողել քիթը: Արիւնհոսութիւնը աւելի շուտ կանգնեցնելու համար վերցնել երկաթապատ բամբակ (ЖЕЛЕЗНЫЕ БАТА), որի մի կտոր ոլորել և կոխել քթածակը: Եթէ քթի արիւնհոսութիւնը շուտ շուտ է կրկնվում, լաւ կը լինի դիմել Ճասնագէտ բժշկի, որովհետեւ քթի խորքերում կարող է խոց կամ ուռուցք լինել, որը և պատճառ է լինում արիւնհոսութեան: Իսկ եթէ բժիշկ չը կայ, կարելի է միառժամանակ քիթը քաշել հետեւալ փոշին. — մէկ գրամ ծեծած շիբ, մէկ գրամ բօրակաթթու, կէս գրամ տաննին, 10 գրամ ծեծած շաքար իրար խառնել, լաւ ծեծել, բարակ փոշի շինել և օրական 2—3 անգամ մի մի քիչ քթածակը քաշել:

Բկացաւ սովորական. — տես ԿՈԿՈՐԴԻ
ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ

16.

ԳԼԽԱՑԱԽ: Գլխին դնել սառը կօմպրէսներ, ճակատը և ամբողջ գլուխը սղմած պահել բարակ կտորով կամ բինտով. ճակատին քացախ կամ օդը-կօլօն քսել: Ապա խմել հետեւալ դեղերից որեւէ մէկը. օրական 2 անգամ ֆէնացէտին 6 գրան, խինին 5 գրան, անտիպիրին 6 գրան, ասպիրին 5 գրան: Եթէ գլխացաւը հետեւանք է ըէվմա-տիզմի և ցաւում են նաև յօդերն ու միւս մասերը, լաւ կը լինի ընդունել սալիցիլեան նատր (САЛИЦИЛОВАЯ НАТРЬ) 6 գրան, օրական 3 անգամ: Եթէ գլխացաւը մշտական է և առաջանում է սակաւարիւնութիւնից, անհրաժեշտ է լաւ սնունդ — կաթ, ձու, մածուն, կարագ, մեղր և այլն:

17.

ԴԻՖՏԷՐԻՏ.—(Երեխաների բկացաւ):
Դիֆտերիաը սաստիկ վարակիչ հիւանդու-
թիւն է, որով առաւելապէս հիւանդանու-
մ են երեխաները 2—7 տարեկան հասակում: Վարակումը կատար-
վում է կամ անմիջապէս հիւանդին շփվելով և կամ հիւանդի շորերին դիպ-
չելով: Դիֆտերիաը երևում է ամառ
թէ ձմեռ, անկախ եղանակներից: Հիւանդութեան նշանները հետեւեալներն են.—վարակված երեխան զգում է ընդհանսւր թուլութիւն, փոքր ինչ տաքութիւն, գլխացաւ. հետզհետէ երեխայի դրութիւնը աւելի է վատանում, ախորժակը կորչում է, ստամոքսը խանգարվում: Եթէ բերանը ուշադրութեամբ դիտէք, լեզուն թէյի պղտով վար սեղմելով, կը նկատէք, որ կատիկը մուգ—կարմիր գոյն է ստացել, լեզուակը և նշաձև գեղձերը

փոքրիչ ուռել են, որոնց վրայ երևում է մոխրա—սպիտակագոյն փառ: Առհասարակ դիֆտերիաի ժամանակ երեխայի տաքութիւնը շատ չէ բարձրանում, ինչպէս ուրիշ հիւանդութիւնների ժամանակ. այս հանգամանքը և կատիկի մօտ սպիտակ փառը հեշտացնում են հիւանդութեան ճանաչելը: Հետզհետէ կուլ տալը դժուարանում է և սրտի զարկը արագանում: Եթէ հիւանդութիւնը շատ խորը չը գնայ, չը բարդանայ, 7—8 օրից յետոյ հիւանդ երևոյթները կը թուլանան և հիւանդը կառողջանայ: Հիւանդութեան ծանր դէպքում բորբոքվում են մարմնի զանազան մասերը, օրգանները, որոնցից աւելի յաճախ և վտանգաւորն է կոկորդի ու սրտի վարակումը: Երբ դիֆտերիաի սպիտակ փառը ծածկում է կոկորդը, հիւանդի շնչառութիւնը դժուարանում է, հիւանդը չի կարողա-

նում հազալ և կապուտկում է: Երբեմն յանկարծ առաջ է գալիս սրտի պարա-լիչ և հիւանդը մեռնում է: Հիւանդութեան դէպքում իսկոյն պէտք է հիւանդին առանձնացնել. եթէ կայ հիւանդանոց, անմիջապէս ուղարկել այնտեղ, որովհետեւ հիւանդանոցում կան բժշկութեան բոլոր յարմարութիւնները և բացի այդ տան միւս երեխաներն ու մեծերը ազատ կը մնան վարակվելու վտանգից: Մինչև հիւանդանոց տանելը կամ թէ բժիշկ հրաւիրելը, ինչպէս ասացինք, անհրժեշտ է ջոկ սննեակում պառկեցնել, օդը մաքուր պահել և սննեակի աւելորդ կահկարասիքը հեռացնել: Տան միւս երեխաներին բոլորովին չը թողնել հիւանդին մօտենալ. լաւ կը լինի նրանց ուղարկել բարեկամի տուն մինչև հիւանդի առողջանալը: Բերանը և կոկորդը ողողել հետեւեալ լուծվածքով.—

մէկ թէյի գդալ բէրտօլէտեան աղ (бертоловая соль) մէկ բաժակ ջրում հալած, կամ թէ կրաջրով ողողել. (взвестковая вода): Բանի որ կուլ տալը դժուար է, պէտք է ուտեցնել հեղուկ կերակուրներ, օրինակ կաթ, թուլ ձու, բուլիօն, հաւի շօրվա, մածուն և այլն: Հիւանդի սպիտակեղէնն ու շորերը պէտք է առանձին լուանալ, սօդայի մէջ եփելով: Ներկայումս դիֆտերիաի դէմ կայ բաւական զօրաւոր դեղ (հակադիֆտերիատային շիճուկ), որը եթէ սրսկվի հիւանդութեան ըսկզբին, կը փրկէ մահից: Այս դեղի սրսկումը դժուար է և կատարում է միմիայն բժիշկը: Առողջանալուց յետոյ դեռ մէկ ամիս էլ պէտք է տանը մնալ և ոչ ոքի հետ չը շփվել, որպէսզի չը մրսել եկամ ուրիշներին չը վարակել:

Երազախաբ: Կարդա իմ կազմած
«Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկա-
բանք» գինը 50 կոպէկ.

18.

ԶԿՌՏՈՑ.—Եթէ զկոտորցը առաջա-
ցել է պատահաբար և ոչ թէ հետևանք
է որդէ հիւանդութեան, իսկոյն պէտք
է մի քիչ հապարակ ջուր խմել կամ
թէ շաքարաջուր խմել. քիչ ժամանակ
շնչառութիւնը պահել:

19.

ԸՆՀՆԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆ.—(Էպիլէպսիա):
Նախ պէտք է աշխատել, որ ընկածը
ջարդվածքներ և այլ ֆրասներ չստա-
նայ, գլուխը, ձեռքերն ու ոտքերը քա-
րերին զարկելով: Եթէ ընկնալու վայր
է ընկել փողոցում, սալայատակի վրայ,
իսկոյն պէտք է գլխի տակը շոր դնել
(վերարկու, պիջակ): Եթէ լեզուն մնա-
ցել է ատամների արանքում, պէտք է
զդարով կամ մի ուրիշ յարմար բանով

ծնօտները յետ քաշել և ատամների
յետևը գցել: Եթէ ընկածը սենեակում
է գտնվում, իսկոյն պէտք է յարմար
պառկեցնել, գլխի տակը բարձ դնել,
շորերի կոճակները արձակել, դռներն
ու պատուհանները բանալ՝ մաքուր
առատ օդ տալու համար: Զղային ցըն-
ցումների ժամանակ հարկաւոր չէ ձեռ-
քերն ու ոտքերը բռնել, կամ թէ
սխմած բռունցքները բանալ, քթին
նաշատիրնի սպիրտ կամ ուրիշ բան
դէմ տալ. սրանցով ոչ մի օգնութիւն
չի լինի. այլ պէտք է աշխատել, որ
գլուխը քարի չը զարկէ և կամ լեզուն
չը կծէ: Ուշքի գալուց յետոյ պէտք է
բերանում և քթում երեցած փրփուրը,
լորձուքը սրբել և հանգիստ տալ
նրան, աշխատելով քնեցնել: Ընկնալու-
ները չը պէտք է խմեն ոչ մի խմիչք,
մուգ թէյ, սուրճ, շօկօլադ, ծխախոտ:
Եթէ հիւանդը շուտ շուտ է ընկնում,

լաւ¹իլը լինի միաժամանակ² ընդունել հետևեալ դեղը: Բրօմի աղը (Natrium bromatum) 8 գրամ լուծել մէկ բաժակ եփած սառը ջրում և սրանից խմել օրէնը 3 անգամ մէկ հացի գդալ:

20.

ԹԱՐԱԽԱԿԱԼ ՈՒՌՈՒՅՔ.—Ուռուցքը միշտ մաքուր պահել, գօլ ջրով լուանալ և մի փոքր բամբակ դնելով փաթաթել: Եթէ արդէն ուռուցքը հասել է և մէջը թարախ հաւաքվել, պէտք է մաքուր քորոցով ծակել, թարախը դուրս թողնել, յետոյ գօլ ջրով լուանալ, չորացնել բամբակով, ապա քսէլօֆօրմ ցաննել փաթաթել: Այնուհետև ամեն օր պէտք է յիշեալ ձևով լուանալ և փաթաթել, աշխատելով ջուր կամ կեղտ չը գցել վերքի մէջ: Լուանալու համար աւելի լաւ է՝ մէկ թէյի գդալ բօրակաթ³ թու հալեցնել մէկ բաժակ տաք ջրում և սառեցնելուց յետոյ նրանով լուանալ:

21.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ԲԵՐՏՕԼԷՏԵԱՆ ԱՂՈՎ.—Նշաններն են.—փորլուծութիւն, շնչակապութիւն, մէզի մէջ արիւն: Օգնութիւնը.—իսկոյն առաջացնել փոխումն, տալ լուծողական, եթէ փոխումը շատ երկար է տևում, կուլ տալ փոքրիկ կտորներով սառոյց: Խմեցնել մի բաժակ գինի կամ սուրճ:

22.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ԻՕԴՕՎ.—Անմիջապէս խմացնել յապնէզիա (угле-кислая магнезия) մէկ թէյի գդալ մէկ բաժակ ջրով: Ստամոքսի ցաւի դէմ խմեցնել նշի կաթ (мивд-льное молоко):

23.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ԼԵԱՊԻՍՈՎ.—Նշանները.—բերանում երևում են այրվածքներ, ստամոքսում առաջանում են սաստիկ ցաւեր, փոխումն, փորլուծութիւն: Փոխած հիւթը սկզբում սպի-

տակ է լինում, իսկ յետոյ սեանում:
Օգնութիւնը. — անմիջապէս խմեցնել
մէկ հացի գդալ աղ մէկ բաժակ ջրով:
Յետոյ տալ կաթ կամ թէ ձուի սպի-
տակուց ջրում հարած:

24.

ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԾԽԱԽՈՏՈՎ.—
Ծխախոտի մէջ գտնվում է մի տեսակ
թոյն, որ կոչվում է նիկոտին: Շատ
ծխելիս կամ թէ ծխախոտը ծամելիս
այդ թոյնը ձխի հետ մտնելով թոքերը
թափանցում է արեան մէջ և թունա-
ւորում մարմինը: Թունաւորման նշան
ները. — սրտախառնութիւն, թքի առատ
հոսումը, գլխացաւ, գլխապտոյտ, քր-
տինք, ոտքերի ու ձեռքերի դողդողոց,
լսողութեան ու տեսողութեան ծան-
րութիւն, փորլուծութիւն, սրտի թու-
լութիւն, արագացած դժուար շնչառու-
թիւն, գիտակցութեան խանգարում,
պարալիչ և այլ երևոյթներ: Օգնու-

թիւնը. — Թունաւորվածին անմիջապէս
խմեցնել լուծողական, յետանցքից
կլիստիր դնել, 3 բաժակ ջրի մէջ մի
քիչ քացախ խառնած: Սառը ջուր լըց-
նել գլխին, երեսին: Սրտի թուլու-
թեան դէպքում մի բաժակ գինի կամ
սուրճ խմեցնել:

25.

**ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՔՕԼԵԱՆ
ԹԹԻՆԻՏՈՎ.**— Նշանները. — բերանի
նրբաթաղանթը (կաշին) այրված է,
երևում են սպիտակ բշտիկներ: առաջ
է գալիս սաստիկ գլխացաւ, գլխա-
պտոյտ, սրտի թուլութիւն, շնչասպա-
ռութիւն: Եթէ խմած թթուտը շատ
է եղել, թունաւորվածը կայծակնահա-
րի նման յանկարծ վայր է ընկնում և
ստամոքսի այրումից առաջացած ցա-
ւերից սկսում է կծկրտվել, տանջվել:
մահը առաջանում է սրտի պարալիչից:
Օգնութիւնը. — Անմիջապէս պէտք է

թունաւորվածի ստամոքսը լուանալ կաթով կամ կրաջրով (իհարկէ եթէ կայ բժիշկ կամ ֆէլդշէր): Եթէ լուանալու հնարաւորութիւն չըկայ, գոնէ պէտք է խմացնել մի քանի բաժակ կաթ. մարմինը շփել. եթէ կարբօլեան թթւութիւնը ընկել է աչքի մէջ, մի կտոր մաքուր բամբակ նշի կամ որեւէ ուրիշ իւղի մէջ թաթախել ու զգուշութեամբ սրբել աչքը:

26.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ԿՕԿԱԻՆՈՎ.— Բացի գիտակցաբար թունաւորվելուց երբեմն ատամնացաւի ժամանակ ատամների մէջ կօկալին դնելով և յանկարծ կուլ տալով էլ են թունաւորվում: Նշանները.— բերանի զգայնութիւնը կորչում է. կոկորդում զգացվում է այրոց. առաջանում են հարփածութիւն, գունատութիւն, գլխացաւ, սրտի թրթռոց, խօսակցութեան

խանգարումն, ցնցումներ, շնչառութեան դժուարութիւն: Օգնութիւնը.— առաջ բերել փոխումն, խմեցնել սպիտակ խոզ (8 դրամ սպիտակ խոզը լուծել մէկ բաժակ եփած սառը ջրում և իւրաքանչիւր 10 րոպէն մի հացի գդալ խմեցնել): Զօտկով կամ մահուլով շփել թունաւորվածի ձեռքերն ու ոտքերը, տաք ջրով լի շիշեր դնել ոտքերին:

27.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՇԵԱԿՈՎ.— (Մկնդեղով): Նշաններն են.— սաստիկ ցաւ ստամոքսում, ծարաւ, սրտախառնութիւն, փորլուծութիւն, որից առաջացած կղկղանքը սաստիկ հոտած է լինում. գլխապտոյտ և այլն: Օգնութիւնը.— կատիկը խողտելով փոխումն առաջ բերել. դեղաւանից վերցնել antidoti arsenici և այս դեղից խմեցնել իւրաքանչիւր 5 րոպէում մէկ հացի գդալ (ընդամենը տալ 15—20 գդալ):

կամ թէ տանը եթէ կայ ЖЕХННАЯ
магнетиз-ից մէկ հացի գդալ մէկ բա-
ժակ ջրում խառնել և 5 րոպէն մի ան-
գամ հացի գդալ խմեցնել: Սօդա կամ
լիմօնադ երբէք չը տալ, ֆլաս է:

28.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄՕՐՖԻՈՎ ԵՒ
ՕՊԻՈՎ.—Նշաններն են. սրտախառ-
նութիւն, փոխումն, փորկապութիւն,
գլխապտոյտ, գիտակցութեան կորուստ,
կաշին սառն է և գունատ: Օգնութիւնը.
—եթէ փոխումն չը կայ, պէտք է առա-
ջացնել՝ մատը կատիկին քսելով, տալ
լուծողական (մէկ հացի գդալ գէնա-
կէրչակի իւղ). ոտքերն ու ձեռքերը
շփել օղիով թրչած մահուղի կտորով,
գլխին սառը ջուր լցնել, արհեստական
շնչառութիւն առաջացնել (ձեռքերը
վեր բարձրացնելով ու իջեցնելով սեղ-
մել կրծքին). քունքերին մի բանի
տղրուկ (սոււլուկ) կապնել. կլիստիր դնել

3 բաժակ գօլ ջրով մէջը մէկ հացի
գդալ գէնակէրչակի իւղ խառնած,
փորի վրայ դնել մանանեխ (տես գար-
չիչնիկ խօսքը): Զը թոյլ տալ քնել:
Աղի ոչինչ չը տալ: Լաւ կը լինի հնա-
րաւորութեան դէպքում իսկոյն բժիշկ
հրաւիրել, որը դեղ կը սրսկէ թունա-
ւորվածի կաշւի տակ:

29.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱՇԱՏԻՐԻ
ՍՊԻՐՏՈՎ: Անմիջապէս խմեցնել շատ
ջուր, մէջը մզելով լիմօնի հիւթ կամ
քիչ քացախ խառնած. կաթ. եթէ փըս-
խումն կայ, տալ սառուց փոքրիկ
կտորներով:

30.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱԻԹՈՎ.—
Իսկոյն փսխումն առաջացնել՝ կատիկը
խողտելով. գլխին դնել սառը ջրում
թրչած քաթան կամ սառուցով պարկ:
Փորին դնել գարչիչայի խմոր (ГОРЧАЧ-

ԽԱՔԵՆ)։ Ձեռքերն ու ոտքերը շփել օղբկօլօնով կամ քացախով։ Խմեցնել մի բաժակ գինի։

31.

ԹՈՒՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ ՊՂՆՁՈՎ.— Ձը կլէկած և ժանգոտված պղնձնհրում կերակուր պատրաստելիս, պղնձի արտադրած թոյնը կերակրի հետ մտնում է ստամոքս և թունաւորում մարմինը։ Պղնձեղէն ամանների մէջ երբէք չը պէտք է կերակուր թողնել երկար ժամանակով։ Լաւ կը լինի կերակուրը դատարկել ապակէ կամ ֆարֆօրի ամանի մէջ։ Պղնձով թունաւորման նշաններն են.— բերանում պղնձահամ, փսխումն կանաչ մաղձախառն, փորացաւ, փորլուծութիւն, որի ժամանակ երևում է արին, դեղնութիւն, շնչասպառութիւն, սաստիկ ծարաւ, գլխապտոյտ, ուժասպառութիւն և այլ հիւանդ երևոյթնեք։ Օգնել պէտք է իս-

կոյն, առանց ուշանալու, ապա թէ ոչ մահը շուտ կը հասնի։ Կաթի մէջ ձգել ձուի սպիտակուցը, լաւ հարել, փրփրեցնել և խմեցնել, առաջ բերել փսխումն. կարելի է տալ ЖЕЛТЫЯ МАГНЕСИЯ— մէկ թէյի գդալ մէկ բաժակ ջրով։ Եթէ հնարաւորութիւն կայ, լաւ կը լինի բժիշկ հրաւիրել ստամոքսը լուանալու համար։

32.

ԹՈՒՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒԼԷՄԱՅՈՎ.— Նշանները.— բերանում մետաղի համ, սաստիկ թքահոսութիւն, ցաւեր կողորդում և ստամոքսում. ապա սրտախառնութիւն, յաճախ արիւնախառն. փորլուծութիւն արիւնախառն, ցաւոտ միզահոսութիւն. թունաւորվածի ուժերը արագ թուլանում են, կաշին դուրսաւորում, ուշաթափութիւն և մահ։ Օգնութիւնը.— անմիջապէս ձուի սպիտակուցը հարել գոլ ջրում և խմեցնել։

փսխումն առաջացնել կոկորդը խտրդ-
տելով: Յետոյ տալ մէկ թէյի գդալ
մագնէզիա (углекислая магнезия) կէս
բաժակ ջրով: Հիւանդի կերակուշը
պիտի լինի բուլիօն և կաթ:

33-

ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՆԿԵՐՈՎ.

— Սունկերի բոլոր տեսակներն էլ չի
կարելի ուտել. նրանց մէջ կան այն-
պիսիները, որոնք մտնելով մարմնի
մէջ, թունաւորում են և մահ պատ-
ճառում: Նոյնիսկ խակ և կամ փթած
սունկերն էլ են թունաւորում: Սուն-
կերով թունաւորման նշանները շատ
նման են խօլերայի նշաններին— այս-
ինքն առաջացնում են սրտախառնու-
թիւն, փսխումն, փորլուծութիւն, սաս-
տիկ փորացաւ, ծարաւ, շնչարգելու-
թիւն, ջղային ցնցումներ և գիտակ-
ցութեան մթնացումն: Այսպիսի դէպ-
քերում անհրաժեշտ է գիտենալ օգ-

նութիւն տալը, քանի որ սունկ ճանա-
չելը դժուար է և բացի այդ սունկի
շատ գործածական լինելու պատճա-
ռով վաճառականները թունաւոր և
վատ սունկերը խառնում են լաւերի
հետ: Բացի այդ գիւղերումն էլ գիւղա-
ցիք մօտակայ անտառներից շուտ շուտ
սունկ քաղելով երբեմն սխալմամբ
կամ չը ճանաչելով քաղում են թու-
նաւոր տեսակներից և ուտում: Օգ-
նութիւնը. — սունկով թունաւորման
դէպքում իսկոյն պէտք է մատը տա-
նել կատիկը և փսխումն առաջ բերել,
որպէսզի ստամոքսում գտնվող և դեռ
արեան մէջ չըծծված թոյնը դուրս
հանվի. ապա շուտով պէտք է լուծո-
ղական խմել. (մէկ հացի գդալ ան-
գլիական աղ) (английская соль) մէկ
բաժակ ջրում): Ապա տրվում է խմե-
լու համար գինի, սուրճ, չօֆմանի
կամ վալէրեանի կաթիլներ (20-ական

կաթիւ քիչ ջրով): Գլխին պէտք է դնել սառը ջրում թրչած քաթան, որը պէտք է շուտ շուտ փոխել:

34.

ԹՈՒՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏՐԻԽՆԻՆՈՎ.
—Նշանակեց եմ —սաստիկ ցաւեր ամբողջ մարմնում, դժուար շնչառութիւն: Օգնութիւնը. —Թունաւորվածին հանգիստ դրութիւն տալ, քիչ շարժել, ապա թէ ոչ ցաւերը կըսաստկանան. հիւանդի մօտից բոլորին հեռացնել և նրա մօտը չը խօսել. ¹/₂ թէյի գլալ տանին (ТАВННВЪ) կէս թէյի բաժակ ջրում խառնել և խմացնել: Կամ թէ շուտով դեղատնից վերցնել մէկ դրախմ խլօրալ հիդրատ և կէս բաժակ ջրով խմացնել միանգամից: Վերջը կարելի է տալ լուծողական, որպէսզի թոյնի մնացորդը դուրս ելնէ ստամոքսից:

35.

ԹՈՒՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ ՏՐԻԽՆԻՆԱՆԵՐՈՎ. —Խոզի մսի մէջ երբեմն գտնվում են մի տեսակ մանր որդեր, որոնք կոչվում են տրիխինաներ: Սրանք հասարակ աչքին անտեսանելի են և երևում են միմիայն խոշորացոյցի տակ: Երբ մարդ ուտում է տրիխինայով վարակված միսը, տրիխինաները մշտնում են ստամոքս և արագ բազմանալով տարածվում են մարմնի մէջ ու թունաւորում: Այնուհետև առաջ է գալիս փորացաւ, փորլուծութիւն, փքսխումն: Հիւանդը ցաւեր է զգում մարմնի զանազան մասերում, այնպէս որ ամեն մի շարժումն սաստկացնում է ցաւերը, ուստի հիւանդը ստիպված է լինում անշարժ մնալ անկողնում: Հետզհետէ դժուարանում է ծամելը և կուլ տալը. մարմինը ուռչում է, սիրտը թուլանում, տաքութիւնը բարձրա-

նում. գլխացաւը նեղացնում է հիւանդին, որը վերջապէս զառանցում է և կորցնում գիտակցութիւնը:

Օգնութիւնը.— Հէնց որ խոզի միս ուտելուց յետոյ մարդ թունաւորվի, իսկոյն պէտք է տալ զօրեղ լուծողական, (մէկ հացի գդալ անգլիական աղ մէկ բաժակ ջրում). լաւ կը լինի նախ առաջացնել փսխումն՝ կատիկը խտրդտելով: Ապա իւրաքանչիւր $1/2$ ժամը մի անգամ խմեցնել 4 կաթիլ սկիպիտար (французский скипидаръ) կաթով: Երկու ժամից յետոյ մէկ հացի գդալ սովորական աղ մի բաժակ ջրում հալեցնել ու խմեցնել:

Տրիխինաներով վարակվելուց զգոյշ լինելու համար անհրաժեշտ է, որ քաղաքների բնակիչները գնեն խոշորացրցով դիտած և որոշ կնիք կամ պլոմբ ունեցող խոզի միսը: Իսկ գիւղերում, որտեղ չը կան բժիշկներ և կամ

միսը գննողներ, խոզի միսը երկար և լաւ պէտք է եփել, ապա ուտել: Գիտնալու է, որ տրիխինաները երկար եփվելիս մեծ տաքութեան ազդեցութեան տակ սատկում են և այնուհետև ստամոքսը մտնելով չեն թունաւորում մարմինը:

36.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՓԶՎՑԱԾ ԿԱԼԲԱՍՈՎ.— Պէտք է գիտենալ, որ հին և փչացած կալբասի մէջ գոյանում է մի տեսակ թոյն, որը կալբասի հետ մշտնելով մարմնի մէջ թունաւորում է. ուստի միշտ պէտք է խոյս տալ հին և շատ էժան կալբասներից: Թունաւորման նշանները— սրտի պզալի տակ ցաւեր և ճնշումն, սրտախառնութիւն, փսխումն, փորլուծութիւն, ընդհանուր թուլութիւն. լեզուն չոր, երբեմն մարմնի վրայ դուրս է գալիս ցան (сыпь): Օգնութիւնը.— առաջացնել փսխումն

մատով կատիկը խողտելով. տալ լուծողական (գէնակէրչակի իւղ մէկ կամ երկու հացի գդալ). ապա խմեցնել սև սուրճ, գինեխառն լիմօնադ. մարմինը քացախով շփել: Եթէ փսխումը երկար շարունակվի, կուլ տալ սառույցի կտորներ:

37.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՑԱԽՈՎ ԵՒ ՔԱՑԱԽԻ ԷՍՍԷՆՑԻԱՅՈՎ, ՔԱՑԱԽԱԹԹԻՈՒՏՈՎ.—Նշանները.— Բերանից քացախահոտ, կոկորդում և ստամոքսում ցաւեր, փորլուծութիւն, փսխումներ, ծարաւ, ուժասպառութիւն: Օգնութիւնը.— խմեցնել մեծ քանակութեամբ ջուր հետը խառնած մէկ գդալ մագնէզիա (углекислая магнезия):

— օ —

Թունահոսութիւն օպիումով — տես ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄՕՐՖԻՈՎ:

38.

ԹՈՒՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՖՕՍՖՕՐՈՎ.— Մեծ մասամբ տեղի է ունենում ինքնասպանութեան նպատակով (լուցկիների գլխիկներով, մկների համար պատրաստած ֆօսֆօրէ խմորով և այլն). Նշաններն են.— ալրոց և սաստիկ ցաւեր ստամոքսում, զկոտոց, ծարաւ, փսխումներ, բերանից փչում է սխտորի հոտ. արտաթորութիւնը և փսխածը նոյնպէս սխտորի հոտ են արձակում և մթութեան մէջ փայլում են. առաջանում է արիւնախառն փորլուծութիւն, տաքութիւն, քրտինք և միզելիս ցաւ է զգացվում: Օգնութիւնը.— Թունաւորվածին իսկոյն տալ լուծողական կամ առաջ բերել փսխումներ, մատը կատիկին քսելով. (գենակէրչակի իւղ չի կարելի տալ, այլ խմացնել անգլիական աղից (английская соль) մէկ հացի գդալ մէկ բաժակ ջրում): Իւղեղէն

և կաթնեղէն չը տալ: Կարելի է մաս-
ջուր, թերխաշ ձու:

39.

ԽԵՂԴՈՒՄՆ ԿԵՐԱԿՐԻՑ.— Պատա-
հում է, որ ուտելու ժամանակ չը ծա-
մած մսի կամ հացի մեծ կտոր կուլ է
գնում և կանգնում որկորի վրայ: Դրանից ճնշվում է շնչափողը և շնչա-
ռութիւնը կտրվում, այդպիսով մարդ
խեղդվում է: Այդպիսի դէպքում, ա-
ռանց շփոթվելու, ձախ ձեռքով գլուխը
բռնել, իսկ աջ ձեռքի երկու մատը
ներս տանել բերանը, լեզուի յետևի
կողմը շօշափել և մատների տակ ըն-
կած կտորը զգուշութեամբ դուրս քա-
շել:

40.

ՊԱԿՈՑՆԵՐ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒՄ.— Փչա-
ցած կերակուրը մտնելով ստամոքսը և
աղիքները սաստիկ գրգռում է նրանց
թաղանթը և առաջացնում ծակոցներ,

ուժեղ ցաւեր (Ժողովրդի լեզուով սան-
ձու): Բացի փչացած կերակրից աղիք-
ների ճիճուները և մի քանի տեսակ
ներքին դեղեր նմանապէս պատճառ
են դառնում ծակոցների: Օգնութիւնը.
— Եթէ ծակոցների պատճառը փչացած
կերակուրն է, անմիջապէս պէտք է
լուծողական ընդունել, որպէսզի աղիք-
ներից դուրս վնդել գրգռիչ կերա-
կուրը. ծակոցներն ու ցաւերը հան-
գստացնելու համար պէտք է անմի-
ջապէս փորի վրայ տաք բան դնել.
օրինակ, տաքացնող կօմպրէս (տես
այս խօսքը), շիշերով տաք ջուր, տա-
քացրած ձեծած աղ. ներսից աղդելու
համար խմել բօմաշկա ծաղիկի կամ
սամիթի (УКРОПЪ) և կամ թէ բիմօնի
(ТМЯНЪ) տաք թէյ: Կարելի է փորը թե-
թև կերպով շփել, մասսաժ անել: Եթէ
ծակոցները առաջանում են ստամոք-
սում գտնվող խոցից և արտաթորու-

թեան մէջ արիւն է երևում, այսպիսի դէպքերում զգոյշ պէտք է լինել տաք բաներից, որոնք կարող են արիւնհոսութիւնը աւելացնել, լաւ կը լինի ղիմել բժշկի:

41.

ԾԱԿՈՑՆԵՐ ԵՐԻԿԱՄՈՒՆԻՏԵՐՈՒԾ
—(ПОЧЕВНЬЯ КОЛИКИ) առաջ են գալիս, երբ երիկամունքների մէջ աւազ կամ քարեր են գոյանում: Երբ աւազի հատիկը միզատար խողովակների միջով անցնում է, առաջ է բերում սոսկալի ծակոցներ, անտանելի ցաւեր, հիւանդի մարմինն պատում է սառը քրտինք, տաքութիւնը բարձրանում է և երբեմն մարդ ուշաթափվում է: Օգնութիւնը — անմիջապէս շիշերով տաք ջուր կամ թէ ծեծած տաք աղ պարկով դնել երիկամունքների վրայ (մէջքի երկու կողմերին, քիչ յետև): Բաւական թեթևութիւն է տալիս 30 աստիճանի

տաք վաննան: Խմեցնել մէկ բաժակ պրօվանսի իւղ, որը կը հեշտացնէ քարերի ու աւազի անցնելը միզատար խողովակներում:

42

ԾԱԿՈՑՆԵՐ ԶԻԳՆԱՐՈՒԾ.—Երբեմն ջիգեարի մէջ գտնվող լեղիի պարկում գոյանում են մանր քարեր կամ աւազ: Երբ սրանք լեղիի հետ ընկնում են լեղատար խողովակը, առաջացնում են սոսկալի ցաւեր, ծակոցներ, այն աստիճան սաստիկ, որ մարդ աննկարագրելի տանջանքներ է քաշում, սառը քրտինքով ծածկվում և մահվան զգացումով լցվում: Երբեմն էլ անտանելի ծակոցներից նա ուշաթափվում է: Առաջ է գալիս սրտախառնութիւն, դեղնութիւն: Օգնութեան համար իսկոյն պէտք է տաք ջրով լիքը շիշեր դնել փորին, ջիգեարի վրայ (փորի աջ կողմին) կամ տաքացրած ծեծած աղ և

կամ թէ տաք ջրով կօմպրէմներ: Ցաւերը հանգստացնելուց յետոյ կարելի է խմացնել մի բաժակ պրօվանսի իւղ կամ թէ 2 բաժակ այս իւղով տաք կլիզմա դնել:

43.

ԿԱԽՎԱԾԻՆ ՕԳՆԵԼԸ.— Զգուշութեամբ արձակել պարանոցը սղմող թոկը և ցած իջեցնել, աշխատելով վայր չը գցել նրան: Ապա հանել շորերը, դուրս տանել մաքուր օդի մէջ և կամ սենեակի դռներն ու պատուհանները բանալ, դիակը պառկեցնել այնպէս, որ գլուխը մարմնից բարձր լինի. այնուհետև պէտք է արհեստական շնչառութիւն առաջացնել. (կանգնել գլխի յետևի կողմը, բռնել ձեռքերի արմունկներէից, վեր բարձրացնել և վայր իջեցնելով սեղմել կրծքին, այսպէս շարժել մի րոպէում 15—20 անգամ). միաժամանակ չփել մարմինը, սառը

ջուր ցրցամ տալ երեսին, կրծքին, քթին դէմ տալ նաշատիբի սպիրտ: Երբ որ կախվածը, ազատվելով մահից, ուշքի գայ, իսկոյն խմեցնել սուրճ, թէյ, գինի կամ գարեջուր:

44.

ԿԱՅԾԱԿՆԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Ամառը, փոթորկի ժամանակ, կայծակը յաճախ զարկում է մարդուն: Եթէ կայծակը ամբողջովին ընկնում է մարմնի վրայ, սպանում է. իսկ երբ մասամբ միայն հարվածում է և կամ մարդուն մօտիկ տարածութեանն է զարկում, առաջացնում է անդալոլութիւն և ուշաջացնում է անդալոլութիւն և ուշաթափութիւն: Առհասարակ կայծակի զարկած դէպքերում պէտք է հետևեալ կերպ վարվել. — կայծակահարվածին մերկացնել, պառկեցնել այնպէս, որ գլուխը բարձր լինի մարմնից. ապա սառը ջուր շաղ տալ գլխին, կրծքին և արագով կամ քացախով տրորել

քունքերը (ականջի առաջի մասերը), մէջքը, կուրծքը, ոտները. քթին դէմ տալ նաշատիրի նպիրտ կամ նոր քերած խրէն:

45.

ԿՈԿՈՐԴԻ ՀԱՍԱՐԱԿ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ (ԲԿԱՑԱԽ ՀԱՍԱՐԱԿ).—Երբ որ հիւանդը կուլ տալիս ցաւեր է զգում և երբ նրա կատիկը կամ լեզուի յետևի մասը կարմրած է, պէտք է դրսից, պարանոցի վրայ, տաք ջրում թրչած շոր փաթաթել (տաք կոմպրէս), որը փոխել օրական երեք անգամ: Ապա բերանը և կոկորդը ողողել օրական 4—5 անգամ լիմօնի հիւթը մէջը քամած ջրով, կամ թէ քացախախոն ջրով: Եթէ կոկորդում ուռուցքը մեծ է և կուլ տալուն բաւական խանգարում, այն ժամանակ կոկորդին՝ լեզուի արմատին զգուշութեամբ քսել կարմիր իօդ և գլիցէրին հաւասար չափով

իւրար խառնած: Եթէ թեթև մրսելուց կամ առանց մրսելու կոկորդը շատ շուտ շուտ է ուռչում, լաւ կը լինի դիմել մասնագէտ բժշկի, որը մի փոքրիկ օպերացիայով կը հեռացնէ կոկորդի խուլերը և կամ թէ էլէքտրականութեամբ կայրէ նրանց. այնուհետև բկացաւ համարեա չի լինի:

46.

ԿԱՏԱՂԱԾ ՇԱՆ, ՁԻՈՒ, ԿԱՏՈՒԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԿԾԱԾԸ.— Կատաղած կենդանիների թքի մէջը գտնվում է թոյն, որը մտնելով մարդու արեան մէջ, առաջանում է բաւական ծանր հիւանդութիւն: Կծելուց մի քանի շաբաթ, երբեմն էլ ամիսներ, յետոյ առաջանում են ցնցումներ, ցաւեր կուլ տալիս, նամանաւանդ ջուր և այլ հեղուկներ խմելիս: Հիւանդը ջրից վախենում է, ուստի և այդ հիւանդութիւնը կոչվում է ջրվա-

խութիւն: Օգնութիւնը.—կծելուց անմիջապէս յետոյ առողջ բերանով պէտք է ծծել կծած տեղը և թքել. (իհարկէ յետոյ պէտք է լաւ ողողել բերանը բօրակաթթուի լուծվածքով): Եթէ բերանում ճանգրթվածք կայ և անկարելի է ծծել, այն ժամանակ պէտք է բանկա դնել վէրքին՝ թոյնը դուրս ծծելու համար: Արիւնհոսութիւնը չը պէտքէ շուտ կանգնեցնել: Լաւ կը լինի կծած վէրքը այրել, ինչով որ կարելի է, օրինակ շիկացած մետով, պապիրոսով, լեապիսով և այլն: Սկզբնական այս միջոցները գործածելուց յետոյ հիւանդին անպայման պէտք է ուղարկել Պաստէրեան հիւանդանոց, որտեղ հիւանդին կը պատվաստեն, որով նա մահից կազատվի: Ոչ մի դէպքում չը պէտք է կանգ առնել հեռաւորութեան կամ ծախսի դիմաց. հակառակ դէպքում անկարելի է մահից ազատվել:

Ռուսաստանում Պաստէրեան հիւանդանոցներ կան հետևեալ քաղաքներում, որտեղ կատարում են պատուաստումներ կատաղութեան դէմ.—Աստրախան, Վիլնա, Կիեւ, Վարշաւա, Եկատէրինօսլաւ, Կազան, Մօսկվա, Պէրմ, Սամարա, Պետերբուրգ, Սարատով, Տուլա, Ուֆա, Պարկով, Օդէսսա, Բոստով Դօնեան, Թիֆլիս, Վլադիվոստօկ, Տօմսկ, Տաշկէնտ:

47.

ԿԱՐԻՃԻ ԿԾԱԾԸ.—Անմիջապէս լաւալ նաշատիրի սպիրտով, յետոյ սառը պրիմօշկաներ դնել կէսը քացախ կէսը շուր իրար խառնած: Եթէ տաքութիւն առաջանայ, կարելի է խմեցնել 8 գրան սալիցիլեան նատր (салициловый натръ). Կրեխաներին 2 գրան:

48.

ՀԱԶ.—Երբ հազը սաստիկ է և հա-

գալիս շատ թուք (խորխ) է գալիս, պէտք է մի թէյի զգալ զտած սկիպիտար (очищенный скипидаръ) ցնեւ մի բաժակ տաք ջրի մէջ և դրա գոլորշին շնչել: Իսկ երբ հազը չոր է, այսինքն խորխ չը կայ և կամ շատ քիչ է գալիս, կէս բաժակ սէլտէրսկի ջուրը խառնել կէս բաժակ տաք կաթի հետ և խմել: Լաւ կը լինի առաւօտ և երեկոյ կրծքին քսել սկիպիտար և տաք շորով փաթաթել: Եթէ այս միջոցներով հազը չէ անցնում, դեղատնից վերցնել 5-ական զրան Դովէրի պարաշօկ (доверовъ порошкѣ) և ընդունել օրական 3 հատ, առաւօտեան, ճաշին և երեկոյեան:

—o—

Մայասիլ: Տես իմ կաղմած «Գաղտնի հիւանդութիւն» գիրքը 50 կողմ.

49.

ՀԱՐՓԱԾՈՒԹԻՒՆ.— Ոգելից խմիչք-

ները (գինի, արաղ, գարեջուր, լիկեօր և այլն) քիչ և չափաւոր գործածութեամբ օգտակար են կազմվածքի համար: Նրանք ուրախ են տրամադրում, նպաստում են մարսողութեանը, թուլակազմերին ուժ տալիս և այլն: Սակայն չափազանց խմելը, ընդհակառակն, մեծ ֆլուաներ է տալիս թէ մարմնին և թէ հոգուն. կործանում է անհատի և ընտանիքի երջանկութիւնը: Ո՞ւմ յայտնի չեն հարփիցողութեան հետևանքները: Կամքից զուրկ մարդը մի բաժակ գինի խմելով. տրամադրութիւնը փոխում է, և նա խմում է երկրորդը, երրորդը և հետեւալ բաժակները: Նա դառնում է չափազանց զուարթ, շատախօս, պարում է առանց երաժշտութեան ձայն լսելու, շատերն, ընդհակառակն, խմելով դառնում են մելամաղձոտ, լաց են լինում և իսկոյն խոր քնի մէջ ընկնում: Եթէ այսպիսի

դրութեամբ շարունակում է խմել, դրութիւնը վտանգաւոր է դառնում՝ նրա երեսը կարմրում է, բերանում երևում է փրփուր, շնչառութիւնը դժուարանում և խռխռում է: Սրտի գործունէութիւնը թուլանում է, տաքութիւնը պակասում, առաջանում է փսխումն: Եթէ խմողը առողջ կազմվածքի տէր է, այսպիսի դրութեան մէջ կարող է մնալ 8—10 ժամ: Սթափվելուց յետոյ զգալի է գլխացաւ և յօգնածութիւն. լինում են սրտախառնութիւն և փսխումն: Իսկ թոյլ կազմվածքի տէր մարդը յիշեալ դրութեան մէջ մնալու առանց օգնութեան, կարող է մեռնել, ուշքի չը գալով: Իրար յետևից շարունակ այսպէս ծանր հարբելը շատ կործանիչ հետևանքներ է ունենում: Արբեցողը զգվում է կերակրից և ուշիւնչ չէ ուտում. նա շարունակ խնդրում է գինի, օղի, սակայն չի կարո-

ղանում շատ խմել. նրա ոտներն ու ձեռքերը դողդողում են, բունը փախչում է. քնած թէ արթուն՝ տեսիլներ է տեսնում. նրա ականջին լսելի են լինում ինչ որ ձայներ (ոչ իսկական): Նա գրգռվում է, կատաղում և ձեռքն ընկած դանակով կամ իրերով յարձակվում է պատահած մարդու վրայ կամ թէ իրան է զարկում. հէնց այսպիսի բուլէներին են անձնասպան լինում հարբեցողները: Օգնութիւնը: — Եթէ փսխում չը կայ, պէտք է առաջ բերել կատիկը խողտելով, որպէսզի ստամոքսում եղած խմիչքը դուրս թափվի և չը ծծվի արեան մէջ: Կրծքի շորերը թուլացնել, պառկեցնել՝ գլուխը մարմնից բարձր դնելով: Գլխին դնել սաւը ջրում թրչած քաթան, որը շուտ շուտ պէտք է թրչել. կարելի է տոպրակով սառուց դնել. ձեռքերն ու ոտքերը պէտք է շփել կոշտ շորի կտորով, չօա-

կով կամ հէնց դառարկ ձեռքերով: Եթէ սրտի գործունէութիւնը թոյլ է և զարկերակը անշօշափելի, փոքր ինչ ուշքի բերելով պէտք է խմեցնել մէկ բաժակ սև սուրճ (առանց կաթի), մէջը կաթեցնել 8 կաթիլ նաշատիրի սպիրտ (զգոյշ աւել չը լցնել): Եթէ խմեցնելու հնարաւորութիւն չը կայ, կարելի է քթին դէմ տալ նաշատիրի սպիրտ: Իսկ երբ առաջանայ ալկոհօլի տէնդախտը, այսինքն հարբածն սկսէ կատաղի գործողութիւններ կատարել և վտանգաւոր դառնալ, լաւ կը լինի երեսարբիչներով կապել նրա ձեռքերն ու ոտքերը. (չատ պինդ չը սեղմել, որպէսզի արիւնը կանգ չառնէ): Ապա պէտք է լուութիւն պահել ոնեակում, աւելորդ մարդկանց հեռացնել, յանդիմանութիւն և վիճաբանութիւն չանել:

50.

ՀԱՐՓՈՒԽ.—Հարփուխը առաջ է գա-

լիս մեծ մասամբ մրսելուց, աւելի յաճախ աշնանը և դարնանը, փոշի շնչելուց, զանազան գազերից, տաք ու սառը օդից և այլն: Հարփուխ է առաջանում նաև զանազան հիւանդութիւնների միջոցին, օր. կարմրուկ, դիֆտերիա, տիֆ, կապոյտ հազ և այլ հիւանդութիւնների ժամանակ: Հիւանդի քիթը փակվում է, քթով շնչելը դժուարանում, ընդհանուր տրամադրութիւնը վատանում, զգացվում են ցաւեր անդամների մէջ, ախորժակը կորչում է, տաքութիւնը փոքր ինչ բարձրանում: Յետոյ քթից սկսում է սռատ քթալորձունք հոսել, լինում է շուտ-շուտ փոշտոց և այլն:

Հարփուխից բժշկվելու համար աւելի լաւ է միջանի օր տանը մնալ, առաւօտ և երեկոյ ընդունել խինին 5-ական գրան: Առաջին օրը գիշերը քնելուց առաջ խմել երկու բաժակ

մալինի տաք թէյ, գիշերը լաւ բըրտնել, (սպիտակեղէնը թրչվելիս փոփոխել): Ընդհանրապէս գլուխը տաք պահել: Խրօնիքական և հոտած հարփուխ ունեցած դէպքում աւելի լաւ է դիմել բժշկի:

51.

ՄԱՏՆԱՇՈՒՆՁ.—Փոքրիկ կտոր բամբակ կամ մաքուր փալաս թրչել բորակաթթուի լուծվածքի մէջ (2 թէյի գդալ բորակաթթու (борная кислота) հալեցնել մէկ բաժակ տաք ջրում) կամ թէ հէնց արաղի մէջ, դնել ցաւոդ մատին, վրայից փոքրիկ կլէճնկա կամ մոմած թուղթ, ապա մի կտոր չոր բամբակ և փաթաթել. իւրաքանչիւր 3 ժամը մի անգամ փոխել: Կամ թէ ցաւոդ մատը դնել տաք սապնաջրի մէջ 5—10 րոպէով և հէնց որ ջուրը սառչի, նորից տաքացնել: Երբ եղունկի տակում թարախակալել է, բայց

անցք չէ բացվել, պէտք է մաքուր բորոցի ծայրով զգուշութեամբ ծակել, թարախը դուրս թողնել (թեթև սեղմելով): Շուտ հասցնելու նպատակով աւելի լաւ է դեղատնից վերցնել 1% ЛИЗІЛОВЫЙ РАСТВОРЪ և սրա մէջը թաթախած բամբակ փաթաթել մատին և կոմպրէս կապել: Թարախը դուրս գալուց յետոյ կարբօլիան իւղում թաթախած բամբակ կապել (карболовое масло): Առհասարակ պէտք է մատը մաքուր պահել, լուանալ 2% կարբօլիան թթուութի լուծվածքով, կամ թէ բորակաթթուի 4% լուծվածքով և կամ թէ հէնց գօլ ջրով: Եթէ մատնաշնչի ժամանակ տաքութիւնը բարձրանում է և ցաւերը տարածվում են ամբողջ թևի մէջ, լաւ կը լինի գիշերը քնելիս ընդունել 5 գրան խինին (XININ):

52.

ՄԵՂՈՒԻ ԿԾԱԾԸ.—Խայթած տեղին

քսել նաշառիւրի սպիրտ կամ քացախ
և կամ օդըկօլօն: Կարելի է ընդունել
սալիցիլիան նատր (САЛИЦИЛОВЫЙ
НАТРИ) 5 գրան:

—o—

Շանկր փափուկ և կոշտ.—կարգա իմ
կազմած «Գաղտնի հիւանդութիւնների
բժշկարանը», գինը 50 կոպէկ:

53.

ՇՆՉԱՐԳԵԼՈՒԹԻՒՆ.—Շատ հիւան-
դութիւնների և փորձանքների ժամա-
նակ յանկարծ դժուարանում է շնչելը
և առաջանում է խեղդումի նման ե-
րևոյթ: Շնչարգելութիւն պատահում
է աւելի յաճախ թոքերի հիւանդու-
թիւնների ժամանակ: (Թոքերի բոր-
բոքում, պլէվրիտ, արագընթաց թո-
քախտ): Վտանգաւոր շնչարգելութիւն
լինում է նաև արեան անկանոն շր-
ջանադառնում, սրտի և երիկամունք-
ների հիւանդութեանց միջոցին: Խնչ

էլ որ լինի շնչարգելութեան պատ-
ճառը, օգնութիւնը միատեսակ է:
Նախ պէտք է հիւանդին նստեցնել և
առատ մաքուր օդ հայթհայթել: Գար-
չիչնիկ կպցնել մէջքին, ոտքերի փա-
փուկներին, կրծքին դնել չոր բան-
կաներ (տես այս խօսքը), ոտքերն ու
ձեռքերը դնել տաք ջրի մէջ: Երբ
շնչարգելութիւնը առաջ է գալիս սրտի
թուլութիւնից, պէտք է խմեցնել մուգ
թէյ, սուրճ կամ գինի:

—o—

Ոլլոտութիւն —կարգա իմ կազմած
«Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկա-
րանը», գինը 50 կոպէկ:

—o—

Ոտքերի քրտինքը եւ հոտը.—Տես իմ
կազմած «Գաղտնի հիւանդութիւնների
բժշկարանը», գինը 50 կոպէկ:

—o—

ՈՒԹՈՒՅՔ ԹԱՐԱԽԱԿԱԿԱԼ.—Տես քա-
րախակալ ուռուցք:

54.

ՈՒՂԵՂԻ ՑՆՑՈՒՄ.—Երբ մարդ բար-
ձրը տեղից վայր է ընկնում, առաջ է
գալիս մարմնի ցնցում. իսկ եթէ ընկ-
նելու ոյժը շատ մեծ է, ուղեղի գո-
րեղ ցնցումից պատահում է ուշագնա-
ցութիւն: Ուղեղի ցնցում առաջ է գա-
լիս նաեւ գլխին կպած ուժեղ հար-
ուածից, բօթելուց, քաշելուց և այլն:
Երբեմն ընկնելիս արտաքին կամ ներ-
քին ոչ մի գործարան չէ փաստում
կամ վիրաւորվում, բայց և այնպէս
առաջանում է ուղեղի գորեղ ցնցում և
ուշաթափութիւն: Ուղեղի ցնցումից
կարող է մահ առաջանալ:—Օգնութիւնը:
—Եթէ վայր ընկածի ուշքը գնացել
է, պէտք է ուշքի բերել, վարվելով
այնպէս, ինչպէս սովորական ուշա-
թափութեան ժամանակ, այսինքն

կուրծքը բանալ, սառը ջուր ցանել
հրեսին, կրծքին. ոտներն ու ձեռքերը
շփել. քթին դէմ տալ նաշատիրի սպիրտ
կամ թունդ քացախ: Ապա անկողնում
պառկեցնել, գլխին դնել սառուց փոք-
րիկ տոպրակով, կամ թէ սառը ջրում
թրչած քաթան, որը շուտ-շուտ թրչել:
Սենեակում պահպանել կատարեալ
լուսթիւն, լոյսը պակսեցնել վարա-
գոյրներով: Խմեցնել վալէրիանի կա-
թիլներէց 25-կաթիլ բիչ ջրով:

55.

ՈՒՇԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆ.—Առաջ է գա-
լիս զանազան պատճառներից, օրինակ
սաստիկ ցաւերից, ուժասպառութիւ-
նից, արիւնաքամ լինելուց, քաղցից,
երկիւղից, վայր ընկնելուց, ցնցումից
և ուրիշ շատ դէպքերում: Թեթեւ ուշա-
թափութեան միջոցին մարդ զգում է
թոյլ գլխապտոյտ, սրտի բաբախում,
ականջներում զժժոց, սրտախառնու-

թիւն, փսխումն, գունատութիւն շնչառութիւնը և սրտի զարկը դանդաղում են. յաճախ մարդ վայր է ընկնում, առանց գիտակցութիւնը կորցնելու: Աւելի զօրեղ ուշաթափութեան դէպքում յիշեալ երևոյթներն էլ խիստ են լինում, շնչառութիւնը և սրտի զարկը համարեա աննշմարելի են դառնում. գիտակցութիւնը կորչում է և մարդ նմանում է մեռած դիակի: Ուշաթափութիւնը տևում է միքանի բուպէից մինչև մէկ ժամ և երբեմն աւելի: Օգնութիւնը: Շրջապատողները չը պէտք է շփոթվեն, լաց կոծ անեն, թողնելով ուշաթափվածին առանց օգնութեան և կամ անօգուտ կերպով քաշկուտեն նրան: Գիտնալու է, որ շատ ծանր ուշաթափվածներն անգամ մեծ մասամբ ուշքի են գալիս, չեն մեռնում. ուշաթափութիւնից մահը շատ հազիւ է պատահում, այն էլ այն ժամանակ,

երբ ուշաթափվածին առանց օգնութեան են թողնում: Գիտակցութիւնը չը կորցրած ու թեթև ուշաթափվածները իրանք իրանց էլ ուշքի են գալիս: Առհասարակ ուշաթափվածին խկոյն պէտք է ձեռքերի վրայ տանել մաքուր օդի մէջ, պառկեցնել, կոճակները արձակել, կուրծքը ազատ թողնել. ապա սառը ջուր ցանել երեսին, կրծքքին. քունքերը շփել քացախով, օղը կօլօնով, արաղով և կամ հէնց սառը ջրով: Ականջները թեթև բաշել, ձեռքերն ու ոտքերը շփել. բթին զգուշութեամբ դէմ տալ նաշատիրի սպիրտ (գիտնալու է, որ նաշատիրի սպիրտը թունաւոր է, ուստի զգոյշ լինել բերանի, աչքի կամ բթի մէջ թափելուց): Հէնց որ ուշաթափվածը փոքր ինչ ուշքի գայ, խմեցնել էֆիրնովալէրեանի կաթիլներից 25-կաթիլ բիշ ջրով (эфирно-вакериановья капли).

չեղած դէպքում կարելի է խմեցնել
գինի, թունդ սուրճ, մուգ թէյ:

56.

ԶԱՐԴՎԱԾԹ, ՀԱՐՎԱԾ.—Նախ պէտք
է ջարդված կամ ծեծված մասին հան-
գիստ դրուծիւն տալ: Եթէ ձեռքն է
ջարդվել, պէտք է վզից երեսսրբիչ
կապել և ձեռքը մէջը դնել: Ոտքի
փնամած դէպքում պէտք է ոտքը
բարձր պահել, տակը բարձ դնելով:
Եթէ կուրծքն է փնամվել, պէտք է
նստած լինել, որպէսզի շնչառութիւնը
ազատ լինի: Կրծքի ջարդվելուց յետոյ,
երբ թոքերից արիւն գայ, վարվել
այնպէս, ինչպէս ասված է թոքերի
արիւնհոսութեան համար (տես արիւն-
հոսութիւն թոքերից պլուխը): Փորի
ջարդված դէպքում պէտք է կիսանստած
դիրք ընդունել և ոտքերը դէպի առաջ
ծալել: Երբ գլուխն է դիպել և ուշքը
գնացել, պէտք է պառկեցնել այնպէս,

որ գլուխը և բունը բարձր լինի մար-
մնի ներքեի մասից: Այնուհետև շատ
զգոյշ, առանց աւելորդ անգամ չարչա-
րելու փնամվածին, պէտք է ուշքի բե-
րել, ոտքերը և ձեռքերը հանգիստ կեր-
պով շփելով: Գլուխը որևէ բանի դիպ-
չելիս և ուշաթափվելիս լաւ կը լինի
ոչինչ չը դէմ անել քթին հոտոտելու
համար: այլ աշխատել մաքուր օդ հայթ-
հայթել և հանգիստ թողնել: փոքր
ինչ յետոյ նա ուշքի կը գայ: Մարմնի
բոլոր ջարդվածքների ժամանակ ջար-
դված տեղի վրայ դնել սառուց (տոպ-
քակով) և կամ թէ սառը ջրում թրչած
քաթան, որը շուտ շուտ թրչել: Աւելի
լաւ է հասարակ ջրի փոխարէն վեր-
ցնել արձճաջուր (СВЯЩОВАЯ ВОДА),
սրանով ցաւերը շուտ են հանգստա-
նում և ուռուցքը իջնում է, որից և
կապուտկութիւնն էլ անհետանում է:

57.

ՁՂԱՅԻՆ ՑԱԽԵՐ ԵՒ ԾԱԿՈՑՆԵՐ.—

Սակաւարիւն, մաշված և յոգնած մարդոց մարմնի զանազան մասերում երբեմն յանկարծ առաջ են գալիս ջղային ցաւեր, որոնք բաւական անհանգստութիւն են պատճառում: Այսպիսի դէպքերում կարելի է ընդունել 5 գրան հետեւալ դեղերից որևէ մէկը—ասպիրին, ֆէնացէտին, պիրամիդօն, խինին (քինաքինա): Եթէ ցաւերը այս ու այն կողմ չեն տարածվում, այլ կենդրոնացած են մի տեղում, կարելի է տաքացնող կօմպրէսներ դնել (տես այս խօսքը):

58.

ՋՐԱԽԵՂԴ ՄԱՐԴՈՒՆ ՕԳՆԵԼԸ.—

Երբ ջրախեղդ մարդը ջրի տակը մնացել է կէս ժամից ոչ աւելի, յոյս կայ նրան կենդանացնելու: Զրից հանելով խեղդվածին պառկեցնել այնպէս, որ

գլուխը և կուրծքը մարմնից ցածր լինեն, բերանի, քթի և ականջների միջից շտապով մաքրել աւազը, ցեխը: Ապա փետուրով կատիկը խղաղտել (խտիտ տալ) փսխումն առաջ բերելու համար: Այնուհետև անմիջապէս պէտք է արհեստական շնչառութիւն տալ այսպէս.—մէկը պէտք է կանգնէ խեղդվածի գլխավերևում, խեղդվածի ձեռքերը վեր բարձրացնէ և իջեցնելով սղմէ նրա կրծքին, այսպէս անընդհատ կատարէ մի րոպէում 15—20 շարժում: Արագով ոտները, կուրծքը և փորը շփել: Երբէք չը պէտք է կորցնել համբերութիւնը և յոյսը, խեղդվածին կենդանացնելու համար. պատահում է, որ մօտ կէս ժամ շարունակ այս խորհուրդները կատարելուց յետոյ է միայն խեղդվածը ուշքի գալիս: Տոկէտ ժողովրդի մէջ կայ սովորութիւն, որ խեղդվածին գլուխնիվայր

քարշ են անում և հարում են ու լաւ ծեծում, այսպիսով խեղդվածի կենդանութեան վերջին թիւն էլ կտրում են: Խելացի միջոցներով խեղդվածին ուշքի բերելուց յետոյ պէտք է խմեցնել տաք թէյ, սուրճ կամ արագ: Լաւ կը լինի մի քիչ ժամանակ պառկեցնել տաք անկողնում և մարմինը թեթեւ կերպով շփել:

59.

ՍԱՌԱԾԻՆ ՕԳՆԵԼԸ. — Սաստիկ ցուրտը երկար ժամանակ ազդելով մարմնի վրայ արիւնը յետ է քշում երակներից. սառած մասը զրկվելով արիւնից, մնում է առանց սնունդի և հետզհետէ անզգայնում, մեռնում է: Կարող է սառչել մարմնի որեւէ մասը կամ ամբողջ մարմինը: Սառչելու դէպքեր աւելի շատ պատահում են գիւղերում, դաշտերում և սարերում: Երբեմն էլ մեծ քաղաքներում հարբե-

ցողները գիշերը փողոցներում ընկնելով, սառչում են: Օգնութիւնը Սառածին պէտք է զգոյշ վերցնէք, առանց ուժեղ շարժումների և ձեռքերը կամ ոտքերը չը ծալել, ապա թէ ոչ նրանք ապակու նման կը կոտրվեն ու մարմնից կը բաժանվեն: Եթէ ճանապարհին է սառել, պէտք է շատ զգոյշ վերցնել, դնել սահնակի վրայ ու տանել գիւղ կամ քաղաք: Ապա նրան պառկեցնել հով սենեակում (երբէք չի կարելի սառածին միանգամից տաք սենեակ մտցնել) և հանել շորերը, ձեռքով կամ սառը ջրով արագ—արագ, միայն զգոյշ, շփել ոտքերն ու ձեռքերը: Երբ որ մարմնի փետութիւնը (կարծրութիւնը) անցնի, փափկանայ, շփելու ջուրը մի քիչ տաքացնել (ոչ շատ տաք, այլ գօլ): Մարմնի փափկութիւնից յետոյ պէտք է արհեստական շնչառութիւն առաջացնել հետե-

ւեալ ձեռով.—մէկը կանգնում է սառածի գլխի յետևում, բռնում է ձեռքերի արմունկներէից, բարձրացնում է և իջեցնելով սղմում կրծքին. այսպէս մի րոպէում 15—20 անգամ: Հէնց որ սառածը ցոյց տայ կենդանութեան նշաններ, նրան պառկեցնել անկողնում, գօլ ջրով մարմինը շփել մինչև լաւ ուշքի գալը, սենեակի տաքութիւնն էլ կամաց-կամաց աւելացնել: Ապա պէտք է խմեցնել տաք սուրճ, թէյ, գինի կամ գարեջուր: Գթին գէմ տալ նաշատիրի սպիրտ: Եթէ ուշքի գալուց յետոյ մարմնի որևէ մասը մնայ սառած, պէտք է այդ տեղին ըսել կամֆօրնի իւղ (камфорное масло) և բամբակ դնելով՝ փաթաթել: Եթէ այնուհետև տաքութիւն և դող առաջանայ, տալ օրական երկու անգամ 5-ական գրան խինին:

Սանճու.—տես ՓՈՐԱՑԱԻ.

Սուսուճակ:—տես իմ կազմած «Դադտնի հիւանդութիւնների բժշկարանը» գինը 50 կոպէկ:

Սիճիլիո.—տես յիշեալ գիրքը:
60.

ՄՐՏԱԽԱՌՆՈՒԹԻՒՆ, ՓՍԽՈՒՄՆ.—Առաջանում է ստամոքսի, աղիքների, աղիքաթափութեան, թունաւորման, երիկամոճնքների բորբոքման, գլխի և ողնուղեղի, ջիգեարի, փայծաղի և ալ հիւանդութիւնների ժամանակ: Օգնութիւնը—կուլ տալ սառուցի կտորներ, խմել սօդայի կամ սէլտէրեան ջուր, Գօֆմանի կաթիլներից 20 կաթիլ քիչ ջրով:

61.

ՄՐՏԻ ԹՈՒԼՈՒԹԻՒՆ.—Սրտի և այլ

հիւանդութիւններից սիրտը թուլանում է: Վատ սնունդը, երիկամաւնքների բորբոքումը, դողերոցքը, տաքութիւնը և այլ մաշող ցաւեր նոյնպէս պատճառ են դառնում սրտի գործունէութեան անկանոնութեանը: Սրտի թուլութիւնը իմացվում է զարկերակով, շնչասպառութեամբ և ընդհանուր թուլութեամբ. կաշին ծածկվում է սառը բրտինքով: Օգնութիւնը—իսկոյն խմեցնել վալէրեանի կաթիլներից 20 կաթիլ բէշ ջրով: Եթէ ոտքերը սառն են, տաք ջուր դնել շիշերով, կարելի է խմեցնել մուգ թէյ, սուրճ, մի բաժակ գինի կամ շամպանսկի:

62.

ՄՐՏԻ ԹՐԹՌՈՑ-ԲԱԲԱԽՈՒՄՆ.—

Անմիջապէս պառկել, հանգիստ մնալ. կրծքի վրայ շորերի կոճակները քանդել, աղաւթ շնչելու համար: Սրտին դնել սառը ջրում թրչած շոր կամ թէ

տոպրակով սառուց: Հաւ են ազդում վալէրեանի կաթիլները՝ 10-կաթիլ բէշ սառը ջրով. կամ թէ ընդունել նշի ջուր (ВОДА ГОРЬКАГО МЯВДАЯ) 20-ական կաթիլ օրական երեք անգամ: Օգտակար կը լինի խմել լիմօնի հիւթով ջուր կամ թէ սէլտէրեան ջուր: Եթէ սրտի թրթռոցը շատ շուտ է կրկնվում և վերոյիշեալ դեղերը չեն ազդում, գործածել հետեւեալ դեղը. ութը գրամ բրօմի նատրը (БРОМИСТЫЙ НАТРИ) հալեցնել մէկ բաժակ եփած ու սառեցրած ջրում և ընդունել իւրաքանչիւր 2 ժամը մէկ հացի գրալ: 63.

ՎԱԽ.—Վախեցածին նստեցնել, հանգստացնել, սառը ջուր խմեցնել: Եթէ սիրտը թրթռում է, տալ 20 կաթիլ վալէրեանի կաթիլներից: Եթէ այնուհետև վախեցած մարդու ջղերը չեն հանգստանում և լինում են ջլային

ցնցումներ, անհանգիստ և զարհուրելի
երազնեք, խմեցնել հետևեալ դեղը:

Rp. Natri bromati.

Kali bromati aâ 2,0

Aq. destillatt 200,0.

MDS. По стел. дозѣвъ черевъ 2
чаца: Այս դեղից ընդունել 2 ժամը մի
անգամ հացի գդալով:

64.

ՎիժՈՒՄՆ, ԱՆՑՈՒՑԲ.—Եթէ յղի
ժամանակ վայր ընկնելուց և այլ պատ-
ճառներից սկսվի արիւնհոսութիւն և
վիժումն, իսկոյն պէտք է պառկել և
հանգիստ մնալ, քիչ շարժվել: Արիւնը
կանգնեցնելու համար պէտք է իօդօ-
ֆօրմով թաթախած մարլի (iodoֆոր-
мная марля) զգուշութեամբ ներս կո-
խել հիւանդի բունոցը, իհարկէ առա-
ջուց ձեռքերը մաքուր լուալուց յետոյ,
եթէ մարլի չը կայ, կարելի է վերց-
նել մաքուր բամբակ, գունդ գունդ

ուորել, թել կապել և մէկ մէկ ներս
հրել: Իւրաքանչիւր գունդ բամբակի
թելը դրսից քարշ թողնել, որպէսզի
յետոյ կարելի լինի դուրս քաշել: Բացի
այդ ընդունել հիդրաստի կաթիլներից
օրական 4 անգամ 20-կան կաթիլ: Ոչ
մի դէպքում չը դիմել տնային տգէտ
հէքիմների, որոնք մեծ վտանգի միայն
կենթարկեն հիւանդին: Եթէ արիւնը
շարունակուում է հոսել, հանգիստ պառ-
կել մէջքի վրայ և պարկով սառուց
դնել փորին: Տաք կերակուր կամ
խմիչք չի կարելի, ամեն ինչ սառը
դրութեամբ ուտել:

65.

ՓՈՐԱՑԱԻ, ՍԱՆՃՈՒ.—Փորին դնել
տաք կօմպրէսներ (տաք ջրում թրչել
չորս տակ ծալած երեսսրբիչ և
քամել) կամ թէ տաք ջուր շիշերով,
տոպրակով տաք մոխիր, ծեծած տաք
աղ, տաքացրած աղիւս շորում

փաթաթած և այլն: Վալէրեանի 10 կաթիլ և մեատնի 10 կաթիլ իրար խառնել քիչ ջրում և խմել (այսպէս օրական չորս անգամ): Կարելի է խմել բօմաշկա ծաղիկից տաք թէյ, կամ թէ մի բաժակ սովորական տաք թէյ մէջը լցրած մէկ թէյի դդալ կօնեակ: Եթէ ցաւերը չեն անցնում, պօրտից վերև դնել գաբչիչնիկ (տես այս խօսքը):

— օ —

Փսխումն.— տես ՍՐՏԱԽԱՌՆՈՒ-
թիւն:

66.

ՓՈՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ.— Պատահում է բաղ-
մաթիւ պատճառներից: Փչացած միսը,
թթված կաթը, խակ մրգերը, փթած
ձուկը, կծված պանիրը, փչացած կալ-
բասը և այլ թոյներ գրգռելով և ֆլա-
սելով ստամոքսի ու աղիքների պա-
տերը, առաջացնում են բորբոքում և
փորլուծութիւն: Ամառը փուլուծու-

թիւն աւելի է լինում: Մրսերը նոյն-
պէս պատճառ է դառնում լուծողու-
թեան: Լուծողութիւնը կատարվում է
օրական 2—20 անգամ: Լուծելիս լի-
նում են ցաւեր, սանճու և ծակոցներ
փորի մէջ: Երկար տևող լուծողու-
թիւնը նիհարեցնում և մաշում է մար-
մինը: Օգնութիւնը.— Անմիջապէս պէտք
է պառկել և ոչինչ չուտել: Եթէ փոր-
լուծութիւնը առաջացել է փչացած կե-
րակրից, չընայած լուծողութեանը, իս-
կոյն պէտք է 2 գդալ գէնակէրչակի
իւղ (растопное масло) խմել, որպէսզի
փչացած կերակրի մնացորդները շուտ
դուրս գան աղիքներից: Փորի ցաւերն
ու սանճուն հանգստացնելու համար
պէտք է տաք ջրում թրչած քաթան
դնել փորին, վրայից կլէօնկա կամ մո-
մած թուղթ, ապա տաք բրդէ շալով
փաթաթել: Կարելի է շիշերով տաք
ջուր դնել, կամ թէ տաքացրած աղիւս

շորում փաթաթած: Վերջի վերջոյ լուծողութիւնը կանգնեցնելու համար ընդունել Սալիցիլիան բիսմուտ (Салициловый висмут) 8 գրան, օրէնը 3 անգամ, Կամ թէ մի քիչ ջրի մէջ կաթեցնել 7-ական կաթիլ Վալերեանի, Մեատնի և Օպիի կաթիլներէից և խառնած խմել: այսպէս կրկնել օրական 3 անգամ: Միքանի օր շարունակ ոչինչ չուտել, բացի տաք բուլիօնից (մսաջուր), հաւի շօրվայից, սպիտակ հացի սուխարից, եփած կաթից, թերխաշ ձուից և տապակած վառիկից: Առողջանալուց յետոյ լաւ կը լինի մի ամիս շարունակ փորը տաք փաթաթած պահել:

Կայ և փորլուծութեան վատ, վարակիչ տեսակը, որը կոչվում է փորհարինք (զիզէնտէրէա): Այս դէպքում ցաւը լուրջ է: Դիզէնտէրէան ճանաչելը դժուար չէ—հիւանդի արտաթո-

րութեան մէջ լինում է արիւն և թարախ: Լուծողութեան ժամանակ լինում են սաստիկ նքուճներ: Հիւանդը քրտնում է և աչքերից արտասուք թափում: Այս տեսակ հիւանդի լուծած արտաթորութիւնը վարակիչ է, ուստի պէտք է զգոյշ լինել և արտաթորութիւնը հեռու տեղ թափել ու վրան չը հանգած կիր ցանել: Այսպիսի դէպքերում լաւ կը կլինի բժշկի դիմել, իսկ մինչև բժշկի գալը, վերոյիշեալ օգնութիւնը տալ:

—o—

Քամստութիւն.—տես իմ կազմած «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարանը» գինը 50 կոպէկ,

67.

Օջի ԿԾԱԾԸ.—Թունաւորման նշանները.—կծած տեղում սաստիկ ցաւ, շուրջը կարմրութիւն, ուռուցք, երբեմն փոքրիկ արիւնհոսութիւն: Կծելուց

մօտ 2 ժամ յետոյ առաջանում է շըն-
չասպառութիւն, յոգնածութիւն, գլխա-
պտոյտ, սրտախառնութիւն, գլխացաւ,
սաստիկ ծարաւ, միզակապութիւն,
ուշաթափութիւն, ջղային ցնցումներ,
զառանցանք և այլն: Օգնութիւնը, Կը-
ծելուց անմիջապէս յետոյ պէտք է
կծած տեղից մի քիչ վերև պինդ կա-
պել (եթէ ոտքն է կամ ձեռքը): Ապա
բերանով (բերանում չը լինի ոչ մի
վէրք կամ քերծվածք) դուրս ծծել վէր-
քից թոյնը և թքել: Կարելի է ծծելու
փոխարէն բանկա կպցնել: Ծծելուց
յետոյ վէրքը լուանալ նաշատիրի
սպիրտով, կամ 5% կարբօլեան լուծ-
վածքով: Կարելի է լեապիսով կամ
վառած պապիրոսով այրել վէրքը: Յե-
տոյ վէրքի վրայ դնել սառը կօմպրէս
(տես այս խօսքը), որը շուտ շուտ փո-
խել: Խմել 3 ժամը մի անգամ Վալէ-
րեանի կաթիլներից 20 կաթիլ:

— 0 —

Օճանականութիւն.— Կարգա իմ կաղ-
մած «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժըշ-
կարանը» գինը 50 կոպէկ:

68.

ՄԱՅՎԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ

Լինում են դէպքեր գիւղերում և
խուլ անկիւններում, երբ տգիտու-
թեան շնորհիւ թաղում են կենդանի
մարդուն, մեռած համարելով: Լետար-
դիական քնի մէջ ընկած կամ թէ
ծանր ուշաթափութեան ենթարկված
մարդը նմանվում է մեռածի, այսինքն
երեսը գունատվում է, ձեռքերն ու
ոտքերը սառչում են, զգացողութիւն
կորչում և նոյնիսկ սրտի բաբախումն
ու շնչառութիւնը աննկատելի դառ-
նում: Մինչդեռ մարդը մեռած չէ, այլ
ժամանակաւորապէս ընկել է այդ դրու-
թեան մէջ: Ուստի նման դէպքերում

կենդանի մարդուն մեռածի տեղ չընդունելու և կենդանի կենդանի չը թաղելու համար, անհրաժեշտ է իմանալ իսկական մահվան նշանները: Ընդհանուր նշանները. — Սրտի լիակատար կանգնումը, որ իմացվում է ականջը ձախ ծծի տակ դնելով: Շնչառութեան ընդհատումը, որ իմացվում է սառը հայելին բերանին ու քթին մօտեցնելով, (հայելին գոլորշիով չէ ծածկվում) կամ թէ բերանին մօտեցնել վառած մոմ, որի բոցը չէ շարժվում: Մեռածի ձեռքը ձրագի դիմաց բռնած միջոցին թափանցիկ չէ, մատների արանքում կարմիր գոյն չէ ստացվում, ինչպէս կենդանի մարդու ձեռքի մէջ: Մեռածի մարմինը բոլորովին սառն է լինում, մսերը թուլացած և զգայնականութիւնը անհետացած:

Իսկական մահվան աձենամեծ նշանները հետևեալներն են. —

1. մարմնի փէտացումը: Մահվան ժամին թուլացած մսերը մի քանի ժամ յետոյ պնդանում են, փէտանում, այնպէս որ դժուար է լինում ձեռքը կամ ոտքը ծալել:

2. Դիակի բծեր են գոյանում մարմնի զանազան մասերին:

3. Աչքի բերք փափկանում է:

4. Վերջի վերջոյ դիակը փթում է. դիակից տարածվում է մի տեսակ հոտ. բերանից ու քթից հոսում է զարշելի հոտ ունեցող լորձուք:



Յ Ա Ն Կ

երես

I. Յառաջաբան

II. Օգտակար դիտելիքներ. 7

1. Բինտավատ անել կամ
փաթաթել 8
2. Բանկաներ 9
3. Գարջեչնիկ 10
4. Կլիստիր (լուծողական և
դեղային) 11
5. Կոմպրէս—սառը 12
6. Կոմպրէս—տաքացնող 12
7. Սրսկումն կամ լուացումն 14

III. Տնային դեղարան 15

1. Անգլիական լուծողակա-
կան աղ 17

երես

2. Արճնաջուր 17
3. Բէրտօլէտեան աղ 17
4. Բրոմի նատր 18
5. Բօրակաթթու 18
6. Գէնակէրչակի իւղ 18
7. Գլիցէրին 19
8. Դօֆմանի կաթիլներ 20
9. Դառը նշի ջուր 20
10. Երկաթապատ բամբակ 20
11. Իիօդի հեղուկ, կարմ. իօդ 21
12. Իօդօֆօրմ 21
13. Խինին 22
14. Մեատնի կաթիլներ 22
15. Մեխակի իւղ 22
16. Նաշատիրի սպիրտ 23
17. Շիբ 23
18. Սալիցիլեան նատր 24
19. Սօդա 24
20. Սկիպիտար 24
21. Վալէրեանի կաթիլներ 25
22. Տաննին 26

Երես

23. Բոմաշկա	26
24. Ցինկովի մաղ	27
25. Բսէրօֆօրմ	27
26. Ֆէնացէտին	27
1. Ածխահոտից ուշաթափութիւն. 28	
2. Ամսական արիւնհոսութեան բացակայութիւն	32
3. Ամսական սաստիկ արիւնհոսութիւն	34
4. Ամսական դժվար արիւնհոսութիւն	35
5. Այրվածք	36

Անցուցք տես վիճումն:

6. Անքնութիւն	40
7. Աչքացաւ	41
8. Ատամնացաւ	41
9. Արեահարութիւն	42
10. Արիւնհոսութիւն ականջից . 44	
11. Արիւնհոսութիւն թոքերից . 45	
12. Արիւնհոսութիւն մաշասիրից . 46	

Երես

13. Արիւնհոսութիւն ստամոքսից 47	
14. Արիւնհոսութիւն վերքից ու ճանգրթվածքից	48
15. Արիւնհոսութիւն քթից	49
Բկացաւ տես կոկորդի բորբոքումն	
16. Գլխացաւ	51
17. Դիֆտէրիա	52
18. Զկոտոց	56
19. Ընկնկորութիւն	56
20. Թարախակալ ուռուցք	58
21. Թունաւորութիւն բէրտօլէ-տեսնադով	59
22. Թունաւորութիւն իօդով	59
23. Թունաւորութիւն լիապիտով . 59	
24. Թունաւորութիւն ծխախոտով . 60	
25. Թունաւորութիւն կարբօլեան թթւումով	61
26. Թունաւորութիւն կօկախով . 62	
27. Թունաւորութիւն միշեակով . 63	
28. Թունաւորութիւն մօրֆիով և օպիով	64

ԵՐԵԱ

29. Թունաւորութիւն նաշատիրի սպիրտով	65
30. Թունաւորութիւն նաւթով	65
31. Թունաւորութիւն պղնձով	66
32. Թունաւորութիւն սուլէմայով	67
33. Թունաւորութիւն սուսկերով	68
34. Թունաւորութիւն սորիխինի- նով	70
35. Թունաւորութիւն տրիխինա- ներով	71
36. Թունաւորութիւն փշացած կալ- բասով	73
37. Թունաւորութիւն քացախով	74
38. Թունաւորութիւն ֆօսֆօրով	75
39. Խեղդումն կերակրից	76
40. Ծակոցներ աղիքներում	76
41. Ծակոցներ երկկամունքներում	78
42. Ծակոցներ ջիգեարում	79
43. Կախվածին օգնելը	80
44. Կայծակնահարութիւն	81
45. Կոկորդի : սասար սկլուրոքումն	82

ԵՐԵԱ

46. Կատաղած շան կծածը	83
47. Կարիճի կծածը	85
48. Հագ	85
49. Հարկածութիւն	86
50. Հարկուխ	90
51. Մատնաշունչ	92
52. Մեղուի կծածը	93
53. Շնչարգելութիւն	94
54. Ուղեղի ցնցումն	96
55. Ուշաթափութիւն	97
56. Զարդվածք, հարված	100
56. Զղային և ծակոցներ	102
58. Զրախեղդ մարդուն օգնելը	102
59. Սառածին օգնելը	104
60. Սրտախառնութիւն—փսխումն	107
61. Սրտի թուլութիւն	107
62. Սրտի թրթոց	108
63. Վախ	109
64. Վիժումն	110
65. Փորացաւ, սանճու	111
66. Փորլուծութիւն	112
67. Օձի կծածը	115
68. Մահվան նշանները	117

ԾԱՆՎՈՒԾ Է ՆԱԵՒ ԻԾ ԿԱԶՄԱՅ

„ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԲԺՅՎԱՐԱՆ“

Բազմաթիւ խորհուրդներով, բէցէպոսներով
և նկարներով, Գինը 50 կոպէկ, Դիմել ինձ:
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

I. Տղամարդի սեռական գործարանները

II. Տրիպեր (սուսունակ)

1. Շագանակաձև գեղձի բորբոքումը
2. Ամորձիքների (ձուան.) բորբոքումը
3. Միզապարկի բորբոքումը
4. Խոշոր թարախակ. միզանցքում
5. Արիւնահոսութիւն. միզանցքից
6. Աչքերի բորբոքումն սուսունակից
7. Երիկամունքների բորբոքումն
8. Յօդերի սուսունակային բորբոքումն
9. Միզանցքի նեղութիւնը
10. Ծակոցներ, այրոցներ միզանցքում.
11. Անդամի գլխի և թլպատի բորբոք.

12. Բուբոն տրիպերից

13. Տրիպերի ընդհանուր ազդեցութիւնը

III. Կեղծ. տրիպեր

IV. Տրիպերի բժշկութիւնը

V. Դեղեր և խորհուրդներ

VI. Կնոջ սեռական գործարանները

Կնոջ արտաքին սեռակ. մասերը

VII. Կանանց տրիպերը (սուսունակը)

VIII. Բունոցի սուսունակը

IX. Փափուկ շանկը

X. Սիֆիլիս

XI. Սիֆիլիսի բժշկութիւնը

XII. Քամոտութիւն

XIII. Ուռքերի քրտինքը և հոտը

XIV. Բերանի վատ հոտը

XV. Ոչլոտութիւն.

XVI. Մայասիլ

XVII. Օնանականութիւն

XVIII. Երազախար

XIX. Սպերմատորէա

XX. Նախազգուշութեան կանոններ.

ԲԺՇԿՈՒԹ. ՖԷԼԴՅԵՐ

Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Բժիշկների որոշմամբ անում հմ կաշուի տակ սրսկումներ—սակաւարիւնութեան, լղարութեան և թոքերի հիւանդութեան դէմ. սուսունակի դէմ լուացումներ. ցոյց եմ տալիս սեռական թուլութեան դէմ նորագոյն պատրաստի միջոցները: Էլէքտրականութիւն. մասսաժ: Եկուր հիւանդներին ցոյց եմ տալիս մասնագէտ հմուտ բժիշկների: Օտարերկրացիներին ուղարկում եմ զրաւոր խորհուրդներ և բէցէպտներ (առաջուց պէտք է ուղարկել 3 բուբլի): Ինձ մօտ կազմակերպում եմ եկուրների համար բժշկական խորհուրդ (կօնսիլիում) հմուտ բժիշկներից: Հասցէս՝ Тифлисъ Семеновская ул. № 9. Ընդունելութիւնս ամեն օր 3—4 ժամ:

« Ազգային գրադարան



NL0262721

Իմ հեղինակած և կաղմած գրքի մեծ մասը ուղարկված է. ներկայ կան միայն հետևեալները:

1. Փորձանքների բժշկարան. գինը
2. Վհներակ. ախտերի բժշկարան
բէցէպտներով ու խորհուրդ-
ներով. գինը 3
3. Կնիկարմատի շալվար. վողրվի 2
4. Բաֆֆիի կենսագրութիւնը
(պատկերով) 16
5. Ծիծաղի տկճոր, անեկգօտներ 20
6. Միկնոյն դապաղում. պատմվածք ?

Դիմել գրավաճառներին և ինձ. Телісь, Семеновская ул. № 9. Медіцеск муфельдшпору А. Г. ЕСАЯН
Գրքերի գինը և 17 կոպ. աւել
մարկա ճանապարհածախի հա-
ուղարկել առաջուց մարկաներով: Գ
մարով գեղջ: